

LAB-ammattikorkeakoulu
Liiketalous Lappeenranta
Tradenomi
Yritysjuridiikka

Anne Savikurki

Oikeusmuotoilun tarve turvapaikanhakijoiden palvelupolun selkiyttämiseksi

Opinnäytetyö 2020

Tiivistelmä

Anne Savikurki

Oikeusmuotoilun tarve turvapaikanhakijoiden palvelupolun selkiyttämiseksi,

43 sivua, 3 liitettä

LAB-ammattikorkeakoulu

Liiketalous Lappeenranta

Tradenomi

Yritysjuridiikka

Opinnäytetyö 2020

Ohjaaja: lehtori Jarmo Kempainen, LAB-ammattikorkeakoulu

Tämän opinnäytetyön aiheena on turvapaikan hakemisen prosessi ja sen kehittämisen tarvekartoitus. Tutkimuksessa on perehdytty turvapaikanhakijoiden palvelupolkuun ja kartoitettu turvapaikanhakijoiden kokemia haasteita turvapaikkaprosessissa. Ongelmien kartoittamisen tarkoituksena on ollut selvittää, onko oikeusmuotoilulle tarvetta palvelupolussa. Tavoitteena on ollut kehittää ehdotelma oikeusmuotoilun hyödyntämisestä turvapaikkaprosessin helpottamiseksi hakijoiden kannalta. Tavoitteena on ollut löytää ratkaisu, joka tukisi myös turvapaikan saaneiden integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Turvapaikanhakijoiden tulisi olla tietoisia oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan pysyäkseen hyödyntämään niitä turvapaikkaa hakiessaan. Turvapaikanhakijat kohtaavat useita viranomaisia hakuprosessin aikana. Hakijoiden taustan ja tilanteen vuoksi heidän voi olla vaikea sisäistää kerralla kaikkea uutta tietoa. Integroitumisen Suomeen tulisi alkaa jo turvapaikan hakuprosessin aikana. Epävarmuus prosessin vaiheista voi vaikeuttaa uuteen maahan sopeutumista ja merkityksellisen tiedon sisäistämistä.

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena, grounded theory -menetelmällä. Tiedot on kerätty kirjallisuudesta, luotettavista internetlähteistä ja asiantuntijahaastattelujen avulla. Työlle ei ole ollut toimeksiantajaa, joten työn perusteella luodun ehdotelman toteutus on rajattu työn ulkopuolelle.

Tästä tutkimusaiheesta löydetyt aikaisemmat opinnäytetyöt turvapaikanhakemisesta perustuvat erilaiseen näkökulmaan, eikä vastaavanlaista kehittämistutkimusta ei ole aikaisemmin tehty.

Asiasanat: oikeusmuotoilu, turvapaikanhakija, maahanmuuttaja

Abstract

Anne Savikurki

The Need for Legal Design to Clarify the Customer Journey for Asylum Seekers,

43 Pages, 3 Appendices

LAB - University of Applied Sciences

Business Administration, Lappeenranta

Bachelor of Business Administration

Business Law

Bachelor's Thesis 2020

Instructor: Mr Jarmo Kemppinen, Senior Lecturer, LAB UAS

The object of the study research was to find out what kind of problems the asylum seekers have, when they seek an asylum from Finland. The study began with clarifying asylum seeker process and progressed to the outline of requirements. The object of the study research was to find out if there are any opportunities with legal design that could facilitate the process.

The purpose of the study was to develop a proposal, how to facilitate the seeker's asylum seeking process. The other purpose of the study was to consider how to facilitate the immigrant's integration into Finland.

Asylum seekers meet several authorities during the seeker process. At the same time, they should be conscious of their rights and responsibilities. It could be difficult to assimilate new information from several source units, and afterwards to integrate into society of Finland. Uncertainty about the stages of the process can make it difficult to adapt to a new country and internalize relevant information.

This study is developed without an assignment and so the implementation of this proposal was excluded from this thesis.

The study was conducted as a qualitative research with the grounded theory method. The information was gathered from literature, reliable internet sites and expert interviews.

Previous thesis of this research topic is based on a different perspective, and similar development research has not been done before.

Keywords: legal design, asylum seeker, immigrant.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Tutkimusasetelma.....	6
2.1	Tutkimuskohde	6
2.2	Oikeusmuotoilu	8
2.3	Lait, asetukset ja direktiivit	9
2.4	Mahdolliset muutokset oikeusturvaan 2020	10
2.5	Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	12
2.6	Tutkimuksen rajaus.....	12
2.7	Tutkimusmetodologia.....	13
2.8	Tulosten luotettavuus.....	14
3	Turvapaikan hakemisen palvelupolku	14
3.1	Turvapaikan saamisen edellytykset	14
3.2	Saapuminen Suomeen	15
3.3	Turvapaikanhakijan majoittuminen	16
3.4	Turvapaikanhakijoiden ohjeistus.....	17
3.5	Turvapaikanhakijan oikeudet ja velvollisuudet	17
3.6	Turvapaikkahakemuksen käsittelymaa ja Dublin-puhuttelu	18
3.7	Turvapaikkapuhuttelu.....	19
3.8	Oikeudellinen avustaja.....	19
3.9	Yksin tulleen alaikäisen edustaminen	20
4	Turvapaikkapäätös ja seurannaisvaiheet.....	20
4.1	Käsittelyaika.....	20
4.2	Päätöksen odottaminen	21
4.3	Kielteinen päätös ja käännytys	21
4.3.1	Säilöön ottaminen.....	23
4.3.2	Päätöksestä valittaminen	23
4.4	Myönteinen päätös	23
4.5	Oleskelulupatyypit.....	24
4.5.1	Oleskelulupakortti ja matkustusasiakirjat.....	25
4.5.2	Kuntaan muuttaminen	25
5	Oleskeluluvan jatkaminen	26
5.1	Jatkoluvan hakeminen	26
5.2	Kielteinen jatkolupapäätös	27
6	Tutkimuksen kulku ja tutkimustulokset.....	28
6.1	Empiirisen aineiston keräämisen menetelmä.....	28
6.2	Haastattelujen toteutus	29
6.3	Aineiston litterointi ja analysointi	31
6.4	Tulosten tulkinta.....	32
7	Toimenpide ehdotus	34
7.1	Matkapuhelin sovellus.....	34
7.2	Sovelluksen osuus maahan tullessa	35
7.3	Sovelluksen osuus maassa oleskelun ajalle	36
7.4	Sovelluksen osuus päätöksen jälkeen	37
8	Yhteenveto ja pohdinta	37
	Liitteet	
	Liite 1 Haastattelukysymykset Vastaanottokeskukseen	
	Liite 2 Haastattelukysymykset Maahanmuuttovirastoon	
	Liite 3 Haastattelukysymykset Lakiasiantoiimistoon	

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa Suomessa turvapaikkaa ja sille jatkolupaa hakevien kohtaamia ongelmia palvelupolussa. Tutkimus on lähtenyt liikkeelle henkilökohtaisesta kiinnostuksesta oikeusmuotoiluun ja sen käyttömahdollisuuksiin. Turvapaikan hakeminen on valikoitunut tutkimuskohteeksi alan asiantuntijoiden kanssa käytyjen keskustelujen perusteella aihetta kohtaan heränneen kiinnostuksen vuoksi. Aihepiirin pintapuolinen tutkiminen on johtanut pohtimaan oikeusmuotoilun tarvetta ja sen käyttömahdollisuuksia turvapaikan hakemisessa ja antanut aiheen syvällisempään tutkimiseen.

Kartoittamisessa keskitytään turvapaikan hakemisen edellyttämien velvoitteiden täyttämässä ja Suomeen integroitumisessa ilmeneviin ongelmiin. Ongelmien kartoittamisen avulla pyritään muodostamaan hakijan kannalta palvelupolkua selkeyttävä ja käytännön velvoitteiden suorittamista helpottava oikeusmuotoilua hyödyntävä kehittämissuositelma. Tämä kehittämistutkimus tehdään ilman toimeksiantoa ja varsinainen toteutus rajataan työn ulkopuolelle.

Euroopan sisäisten rajatarkastusten tiukentaminen on vähentänyt Suomeen tulevien turvapaikanhakijoiden määrää. Suomeen tulee kuitenkin vuosittain tuhansia turvapaikanhakijoita, ja yhteiskunta- ja hyvinvointipoliittisissa keskusteluissa otetaan harvoin esille maahanmuuttajien palveluntarpeet. Suomeen saapuesaan turvapaikanhakijat kohtaavat monenlaisia kielellisiä ja kulttuurillisia ongelmia. Kiinnittämällä huomiota turvapaikanhakijoiden tuen tarpeeseen heidän ensikosketustaan suomalaisen yhteiskunnan käytänteisiin ja Suomeen kotoutumistaan voitaisiin helpottaa. Palveluiden käyttäjien tarpeisiin voitaisiin vastata hyödyntämällä oikeusmuotoilun keinoja. Vastuu turvapaikanhakemista koskevista ongelmista ei ole yksinomaan turvapaikanhakijoilla. Vastaanottavalla taholla ja ihmisillä on myös suuri merkitys palvelupolun onnistumisessa.

Oikeusmuotoilu ei ole Suomessa vielä yleisesti tunnettu, mutta sen asema on kuitenkin vahvasti kehittyvä. Oikeusmuotoilun eli legal designin avulla juridisia tekstejä muotoillaan selkeämmin ymmärrettäviksi, ja palvelukokonaisuutta käyttäjäystävällisemmäksi. Olennaista on ensin selvittää palvelunkäyttäjien tarpeet, ja toteuttaa palvelun muotoilu havaintojen perusteella. Palvelunkäyttäjien lisäksi

myös palveluntuottajat hyötyvät oikeusmuotoilun käyttöön ottamisesta. Yrityksille palveluiden muotoilusta koituvat hyödyt tulevat esille mm. tehostuneen toiminnan ja kilpailukyvyyn paranemisen myötä.

Tutkimusmenetelmänä tässä opinnäytetyössä on laadullinen eli kvalitatiivinen menetelmä. Tutkimusstrategiana käytetään grounded theory -menetelmää, toiselta nimeltään ankkuroitu teoria. Tutkimusongelmaan etsitään vastausta asiantuntijahaastattelujen avulla, käyttäen puolistrukturoitua haastattelumenetelmää. Haastattelupyynnöt aiotaan esittää turvapaikanhakijoiden parissa työskenteleville eri virastojen ja toimipaikkojen asiantuntijoille. Haastattelua aiotaan pyytää Maahanmuuttovirastolta, Oikeusaputoimistolta, Pakolaisneuvonnalta, Vastaanottokeskukselta sekä lakiasiantuntijatoimistolta. Haastatteluilla tavoitellaan laaja-alaista tutkimusaineistoa.

Haastattelujen litteroinnissa käytetään aineiston koodausmenetelmää litteroimalla haastattelut propositiotasolla valikoiden ja yhdistelemällä teemoittain kokonaisuuksiksi. Teemoittain kootun aineiston analysointiin käytetään analyttisen vertailumetodin periaatteita etsimällä aineistosta teemojen välisiä yhtäläisyyksiä. Tiivistetty aineisto analysoidaan selektiivisen koodauksen menetelmällä.

Tämän opinnäytetyön teoriaosassa käsitellään turvapaikan hakemisen palvelupolun prosessia ja aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä. Työn empiirinen osa painottuu haastatteluissa esille tulleisiin ongelmakohtiin.

2 Tutkimusasetelma

2.1 Tutkimuskohde

Tutkimuksen kohteena ovat turvapaikanhakijat ja turvapaikan hakemisen palvelupolku. Maahanmuuttajan, pakolaisen ja turvapaikanhakijan käsitteistö menee helposti puhekielessä sekaisin, jonka vuoksi käsitteet avataan tässä työssä. Suomessa turvapaikanhakijat saavat pakolaisaseman, kun he ovat hakeneet turvapaikkaa ja saaneet myönteisen päätöksen. Kiintiöpakolaiset eivät hae turvapaikkaa, vaan heille on myönnetty oleskeluoikeus jo Suomeen saapuessaan. Tässä tutkimuksessa turvapaikanhakijoista käytetään jäljempänä nimitystä hakija.

Maahanmuuttajia ovat kaikki ulkomaalaiset, jotka ovat muuttaneet Suomeen ja oleskelevat maassa pidempään kuin matkan ajan. Maahanmuuttajia ovat myös ulkomaalaiset, jotka oleskelevat maassa muun lyhytaikaisen oleskelun ajan siihen myönnetyllä luvalla, tai rekisteröidyn oleskeluoikeuden tai myönnetyn oleskelukortin nojalla (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010).

Pakolaisella tarkoitetaan henkilöä, joka perustellusti pelkää vainotuksi joutumista kotimaassaan rotuun, uskuntoon, kansalaisuuteen, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen vuoksi tai poliittisen mielipiteensä vuoksi. Lisäksi hän on pelon vuoksi kyvytön tai haluton saamaan suojaa kotimaassaan ja ei pysty tai halua palata kotimaahansa pelon tai kykenemättömyyden vuoksi. (Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 1951.) Pakolaisasema annetaan Suomessa turvapaikan saaneelle ulkomaalaiselle, pakolaiskiintiön mukaan Suomeen otetulle pakolaisperusteella oleskeluluvan saaneelle ulkomaalaiselle ja perhesiteisiin perustuvan oleskeluluvan saaneelle edellä mainittujen ulkomaalaisten perheenjäsenille (Ulkomaalaislaki 301/2004).

Turvapaikanhakija on henkilö, joka on tullut maahan hakeakseen turvapaikkaa kotimaassaan kokemansa vainoamisen vuoksi. Turvapaikanhakijoille voidaan EU-maissa myöntää toissijainen suojelu tai Geneven pakolaissopimuksen mukainen pakolaisasema. (Hiltunen 2019, 31.)

Toissijainen suojeluasema annetaan ulkomaalaisille, joille on myönnetty oleskelulupa toissijaiseen suojeluun perustuen. Toissijaisen suojeluaseman saaneen ulkomaalaisen perheenjäsen, joka on toissijaisen suojelun tarpeessa, voi myös saada toissijaisen suojeluaseman. (Ulkomaalaislaki 301/2004.)

Kansainvälistä suojelua hakevia ovat ulkomaalaiset, jotka ovat hakeneet kansainvälistä suojelua ulkomaalaislain 95 §:n mukaisin menettelyin (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011). Ulkomaalaislain 95 §:n mukaan hakijan tulee jättää hakemus mahdollisimman pian maahan saapumisen jälkeen rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille. Hakemuksen voi jättää myöhemmin hakijan kotimaan tai pysyvän asuinmaan alueella tapahtuneiden muutosten vuoksi, tai jos selvityksiä

ei ole voitu esittää heti, sekä muun perustellun syyn vuoksi. (Ulkomaalaislaki 301/2004.)

Vuonna 2018 turvapaikkaa haki Suomesta 4548 henkilöä. Kaikista hakemuksista ensimmäisiä hakemuksia oli 2409 kpl ja uusintahakemuksia 2139 kpl. Uusintahakemusten yleisin syy on hakijan ilmi tuoma uusi peruste, joka on yleisimmin kristinuskoon kääntyminen tai kuuluminen seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. (Maahanmuuttovirasto 2020a.)

Vuonna 2018 kansainvälisen suojelun perusteella jatkolupia myönnettiin Suomessa 1265 kpl. Kokonaisuudessaan 27 725:sta myönnetystä jatkoluvasta kielteisen jatkolupapäätöksen saaneita oli 28 kpl. (EMN 2019.)

Vastaanottokeskuksella (vok) tarkoitetaan majoituspaikkaa, johon kansainvälistä suojelua hakevat ja tilapäistä suojelua saavat sijoitetaan. Vastaanottokeskuksessa järjestetään vastaanottopalvelut, joihin majoittamisen lisäksi kuuluvat mm. terveydenhuolto- ja tulkkauspalvelut sekä hakijalle kuuluvat lakisääteiset rahalliset tuet. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011.)

Kotoutuminen on maahanmuuttajien ja yhteiskunnan vuorovaikutuksellista kehittymistä. Sillä tavoitellaan yhteiskunnan ja työelämän tarpeellisten tietojen ja taitojen antamista maahanmuuttajille, samalla tukien maahanmuuttajien mahdollisuutta ylläpitää omaa kieltänsä ja kulttuuriensa. Kotouttaminen tarkoittaa kotoutumisen monipuolista edistämistä ja tuen antamista toimenpiteiden ja palveluiden muodossa, joita viranomaiset ja muut tahot tuottavat. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

2.2 Oikeusmuotoilu

Oikeusmuotoilu eli legal design on juridiikan, palvelumuotoilun ja teknologisten innovaatioiden yhdistämistä. Oikeusmuotoilulla tavoitellaan palveluiden kehittämistä käyttäjätavallisemmiksi. Oikeusmuotoilu perustuu asiakkaiden tarpeiden tunnistamiseen, jonka perusteella muotoilu toteutetaan. Oikeusmuotoilu ei ole pelkästään asiakirjojen visualisointia tai uusien sovellusten kehittämistä, vaan sillä tähdätään koko asiakaskokemuksen kehittämiseen. (Hag Lex 2020.)

Oikeusmuotoilun keinoja hyödyntäen pyritään löytämään ratkaisuja havaittuihin ongelmiin. Oikeusmuotoilun suunnittelussa tulee huomioida eri osa-alueet, jotta ratkaisu vastaisi mahdollisimman hyvin haettuja tavoitteita. Informaatio suunnittelussa keskitytään selittämään ja visualisoimaan asiakkaille suunnattua tietoa. Tuotesuunnittelussa pyritään löytämään työkalut, joilla käyttäjien ongelmat ratkaistaan. Palvelusuunnittelun tarkoitus on rakentaa parempi palvelupolku asiakkaille. Organisaatio suunnittelussa keskitytään eri ammattikuntien yhdessä työskentelyn mahdollisuuksiin. Järjestelmäsuunnittelussa keskitytään koordinoimaan tuotteita, palveluita, viestintää ja vuorovaikutusta yhdeksi suureksi järjestelmäksi. (Law by design 2020.)

Palvelumuotoilu voi olla uusien palveluiden luomista tai vanhojen toimintatapojen kehittämistä. Muotoiluajattelu (design thinking) on olennainen ajattelutapa palvelumuotoilijalle, jolloin pystytään huomioimaan palvelussa asiat, jotka tavallisesti jäävät huomiotta ja hyödynnetään näitä uudistusten lähteenä. Käyttäjälähtöiseen kehitystyöhön myös julkisen sektorin palveluissa on kiinnitetty huomiota 2000 -luvulta lähtien. Käyttäjälähtöisyydellä tarkoitetaan asiakkaiden tarpeiden mukaista palvelun kehittämistä. (Miettinen 2011, 27, 98.)

Palvelumuotoilu perustuu asiakkaiden käyttäjäkokemuksiin, ja sitä kautta havaittuihin kehittämistarpeisiin. Palvelumuotoilua kehittävän tulee saada selville, millainen merkitys on palvelujen arvolla, tarkoituksella ja käytettävällä, ja toteuttaa muotoilu niiden pohjalta. Muotoilussa tulee keskittyä sosiaalisuuden ja teknologian yhdistämiseen. Palveluita ja järjestelmiä on haasteellista muotoilla inhimillisten kokemusten perusteella. Asiakastarpeiden perusteella muotoiltujen palveluiden suunnittelussa tulee ottaa huomioon myös palveluiden tuottajien näkökulma. Keskeisimpänä asiana muotoiluajattelussa ovat käyttäjätietoihin perustuva kehittäminen ja ihmislähtöisyys. (Miettinen 2011, 26–31.)

2.3 Lait, asetukset ja direktiivit

Turvapaikanhakijoita koskevaa oikeusasemaa säädellään kansainvälisesti, alueellisesti ja kansallisesti. Kansainvälisistä sopimuksista merkittävin on YK:n pa-

kolaisasemaa koskeva yleissopimus, joka sisältää määritelmän pakolaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. EU-direktiivit ovat kansallisia lakeja korkeammassa asemassa. (Gothóni & Siirto 2016, 61–65.)

Euroopan unionin pakolaispolitiikkaa säätelevät asetukset ja direktiivit. Asetukset sitovat sellaisenaan jokaista EU-jäsenvaltiota. Direktiivit sisältävät määriteltyjä tavoitteita, joiden mukaan jäsenmaiden tulee toimia oman lainsäädäntönsä puitteissa. Eurooppalainen turvapaikkajärjestelmä muodostuu säädöspohjasta; Dublin III -asetuksesta, Eurodac-asetuksesta, turvapaikkamenettelydirektiivistä, määritelmädirektiivistä ja vastaanottodirektiivistä. Dublin III -asetuksen perusteella määräytyy turvapaikkahakemuksen käsittelemisestä vastuussa oleva maa. Vastaanottodirektiivi sisältää määritelmän turvapaikanhakijoiden vastaanoton vähimmäisvaatimuksista. Turvapaikkamenettelydirektiivi säätelee turvapaikkapuhuttelua, oikeusapua, valitusoikeutta ja nopeutettua menettelyä. Määritelmädirektiivi pohjautuu Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja se sisältää mm. määritelmän pakolaisten ja muiden suojelua tarvitsevien oikeuksista. (Gothóni & Siirto 2016, 61–65.)

Ulkomaalaislakia (301/2004) sovelletaan ulkomaalaisten maahan tulemiseen sekä maasta poistumiseen ja maassa oleskelemiseen. Ulkomaalaislain mukaisia asioita käsiteltäessä noudatetaan hallintolakia (434/2003), ellei lain soveltamisesta ole muutoin säädetty. Muutoksenhakuasioita käsiteltäessä noudatetaan lakia oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019), mikäli laki ei toisin edellytä. Ulkomaalaisten maahan tulemisen ja maassa oleskelemisen, sekä maasta poistamisen edellytysten selvittämisessä sovelletaan poliisilaissa (872/2011) olevia sääntöjä poliisitutkinnasta. (Ulkomaalaislaki 301/2004.) Oikeusapulain (257/2002) mukaan määritellään valtion varoin kustannettavasta oikeusavusta oikeudellisten asioiden hoidossa (Oikeusapulaki 257/2002).

2.4 Mahdolliset muutokset oikeusturvaan 2020

Turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa supistettiin vuonna 2016 lyhentämällä päätöksestä valittamisen aikaa ja heikentämällä mahdollisuutta oikeudelliseen avustajaan. Valitusajan lyhentäminen ja avustajien palkkion muuttaminen tuntiperusteisesta asiakohitaiseksi ovat heikentäneet turvapaikanhakijoiden oikeusturvan

toteutumista. Lisäksi yhdenvertaisuusperiaate sekä hyvä hallinnon tapa eivät ole toteutuneet. (Suomen Lakimiesliitto – Finlands Jurisförbund ry 2020.)

Nykyisen Suomen hallituksen on tarkoitus kumota aikaisemman hallituksen tekemät päätökset turvapaikanhakijoiden oikeusturvan heikentämisestä. Hallituksen esitys ulkomaalaislain ja oikeusapulain muutoksista ei ole edennyt eduskunnan käsittelyyn tämän opinnäytetyön valmistumisen aikana. Aikaisemmin tehtyjä muutoksia valitusajan lyhentämisestä Ulkomaalaislain 190 §:n ja 196 §:n sekä muutosta avustajien palkkioperusteeseen Oikeusapulain 17 a §:n ehdotetaan kumottaviksi. (Oikeusministeriö 2020a.)

Hallituksen linjauksen tavoitteena on oikeusturvan toteutuminen myös taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti heikossa asemassa oleville. Turvapaikanhakijoiden oikeusturvan toteutumiseen pyrkien tehdään mahdolliseksi avustajien käyttäminen turvapaikkapuhutteluissa. Käytännössä tämä tarkoittaa työtunteihin perustuvien avustajien korvausten käyttöön ottamista ja yleisten hallinto-oikeudellisten valitusaikojen käyttämistä. Turvapaikanhakijoiden oikeudelliseen neuvontaan tehdään parannuksia ja kiinnitetään huomiota turvapaikkamenettelyn laatuun sekä alaikäisten turvapaikanhakijoiden lakisääteisten etujen toteutumiseen. Lisäksi huolehditaan turvapaikanhakijoiden asioita hoitavien lakimiehien ammatillisesta pätevyydestä ja huolellisuusveloitteen noudattamisesta. (Valtioneuvosto 2020.)

Suomen Lakimiesliiton antaman lausunnon mukaan avustajan läsnäololla puhuttelussa on merkittävä vaikutus turvapaikanhakijoiden oikeusturvan toteutumisen vuoksi. Avustajan läsnäololla on merkitystä myös hakijan ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. (Suomen Lakimiesliitto – Finlands Jurisförbund ry 2020).

Hallituksen linjauksen ja Suomen Lakimiesliiton lausunnon kanssa samaa mieltä on myös lakiasiantointimistoa johtava haastateltava: *hakijat tarvitsevat kokonaisvaltaista apua koko turvapaikkaprosessissa alusta loppuun, koska ensinnäkin suuri osa heistä on kirjoitus- ja lukutaidottomia ja he ovat psyykkisesti traumatisoituneita. He eivät pysty keskittymään asioihin tai ymmärrä kieltä, eikä meidän systeemejä. Siksi hakijat tarvitsevat oikeudellisen avustajan, joka pystyy puolustamaan heidän oikeuksiaan ja etujaan.* (Haastattelu lakiasiantointimisto 2020.)

Toteutuessaan tämä hallituksen esitys vähentää hakemusten uudelleen käsittelemistä ja sen avulla saavutetaan säästöjä yhteiskunnallisten resurssien käytössä. Ehdotettu lakimuutos edesauttaa turvapaikanhakijoiden oikea-aikaisen neuvonnan saamista ja vähentää epätietoisuutta turvapaikkaprosessista, sekä parantaa hakijoiden luottamusta viranomaisiin (Oikeusministeriö 2020b, 4–5).

2.5 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tällä opinnäytetyöllä ei ole tilaajaa, joten työlle ei ole asetettu toimeksiantona selkeää tavoitetta. Tutkimusongelmana on selvittää millä tavalla turvapaikanhakijoiden palvelupolkua voitaisiin parantaa oikeusmuotoilun avulla. Tutkimusongelmaan etsitään ratkaisua ottamalla selville turvapaikan hakemisen palvelupolun kulku, ja kartoittamalla turvapaikanhakijoiden siinä kohtaamia ongelmia. Tutkimusongelmasta johdettu tutkimuskysymys tässä opinnäytetyössä on: Mitä ongelmia turvapaikanhakijat kohtaavat palvelupolussa?

Ensimmäisenä alatutkimuskysymyksenä on: Millä tavoilla turvapaikan hakemista voidaan helpottaa? Toisena alatutkimuskysymyksenä on: Millä oikeusmuotoilun keinoilla turvapaikanhakijoiden palvelupolkua voidaan selkeyttää? Tarkoituksena on muodostaa oikeusmuotoilua hyödyntävä ehdotelma, jonka avulla turvapaikanhakijoiden käytännön velvoitteiden täyttämistä ja Suomeen kotoutumista voidaan helpottaa. Oikeusmuotoilun pääasiasiallinen tavoite ei ole taloudellinen hyöty, vaan tavoitteena on tasapainottaa yksilöiden ja byrokratian välejä (Law by design 2020).

2.6 Tutkimuksen rajaus

Tutkimus rajataan turvapaikan hakemisen ja oleskeluluvan saaneiden jatkoluvan hakemisen prosesseihin. Oleskelulupaa on mahdollista hakea samoilla perusteilla kuin turvapaikkaa on haettu, tai jonkin muun syyn perusteella. Tutkimuksen ulkopuolelle jäävät muiden syiden, kuten opiskelun, työn tai perhesiteen perusteella oleskeluluvan jatkolupaa hakevat.

2.7 Tutkimusmetodologia

Tämän opinnäytetyön tutkimusongelmaa lähestytään kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen menetelmällä. Laadullinen tutkimus on kaikenkattavaa tiedonhankintaa, jonka tavoitteena on tuoda esille uusia havaintoja. Tutkittava kohde-ryhmä valikoidaan tarkoituksellisesti ja tiedon keräämisessä suositaan havainnointia ja keskusteluita. (Hirsjärvi ym. 1997, 164.) Tässä tutkimuksessa tiedon keräämiseen käytetään omakohtaista havainnointia palvelupolun kulkua tutkittaessa sekä haastatteluita.

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella tutkittavaa asiaa uudesta näkökulmasta ja kyseenalaistaa yleisesti tiedossa olevat, mutta huonosti tiedostetut tutkittavat asiat (Alasuutari 2011, 234). Tämän tutkimuksen tarkoitus on tarkastella tutkimuksen kohdetta, eli turvapaikanhakemista, yleisesti käytetyn näkökulman vastaisesta suunnasta. Haastatteluita ei toteuteta tutkimuksen kohdetta haastatteleamalla, sen sijaan empiirisen aineiston keräämisessä käytetään kohteiden eli turvapaikanhakijoiden parissa työskentelevien asiantuntijoiden haastatteluita. Haastatteluaineistoa tutkitaan kriittisesti, vertailemalla aineistoa muilla keinoin muodostettuihin havaintoihin sekä aihetta sivuuttaviin aikaisempiin tutkimuksiin.

Laadullista tutkimusta voidaan pitää kerätystä aineistosta ja aineiston analysoinnista muodostettuna kokonaisuutena (Tuomi & Sarajärvi 2002, 70). Laadullinen tutkimus koostuu kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistämällä pyritään keskittymään olennaisiin, esille nousseisiin havaintoihin ja analysoimaan niitä. Arvoituksen ratkaisemisessa pyritään viittaamaan teoreettisiin lähteisiin omien havaintojen lomassa. (Alasuutari 2011, 50–52.) Tässä tutkimuksessa haastatteluilla kerätystä aineistosta etsitään yksityiskohtaisen tiedon perusteella yleiskäsityksiä, joista analyttiset johtopäätökset voidaan pelkistämisen avulla muodostaa.

Tutkimusstrategiana tässä opinnäytetyössä on grounded theory eli ankkuroitu teoria. Induktiivisen lähestymistavan mukaisesti teoria muodostetaan kerättyyn aineistoon pohjautuen. (Grönfors 1982, 30–32.) Tässä tutkimuksessa lähdetään

liikkeelle aineiston keräämisestä ja kehitetään teoriaa aineistoon perustuvien havaintojen perusteella.

2.8 Tulosten luotettavuus

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen kykyä antaa samanlainen vastaus toistettaessa tutkimus (Hirsjärvi ym. 1997, 231). Tutkimuksen reliabiliteetin eli luotettavuuden todentaminen kvalitatiivisessa tutkimuksessa on haasteellista. Luotettavuutta arvioitaessa haastatteluilla kerättyjä tietoja verrataan mm. sisäministeriön toimeksiantona vuonna 2019 toteutettuun turvapaikkaprosessia koskevan selvityksen tietoihin. Tulosten ollessa yhteneväisiä voidaan todeta empiirisellä tutkimuksella kerättyjen tietojen perusteella muodostettujen päätelmien olevan totuudenmukaisia. Lisäksi haastattelutallenteet ja litteroinnit tarkastetaan satunnaisvirheiden minimoimiseksi ja reliabiliteetin varmistamiseksi.

Tutkimuksen validiteetin osoittamiseksi tutkimusprosessi pyritään kuvaamaan tässä opinnäytetyössä kokonaisuudessaan mahdollisimman tarkasti (Grönfors 1982, 178). Tutkimuksen käsitteellisen validiteetin takaamiseksi tässä tutkimuksessa tutustutaan ennalta haastateltaviin tahoihin ja perehdytään aihetta sivuaviin aikaisemmin toteutettuihin tutkimuksiin sekä aihepiirissä ilmeneviin käsitteisiin. Tutkimuksen sisältövaliditeetin kiinnitetään huomiota laatimalla haastattelun teema-alueet ja kysymykset huolellisesti, ja varmistamalla riittävän laaja pohja kysymyksille. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 129.)

Haastateltavilta saatuja tietoja verrataan toisiinsa ja niistä löytyvien samankaltaisuuksien ansiosta työn ulkoisen validiteetin voidaan todeta olevan luotettava. Johtopäätökset ja käsitteet tarkastetaan huolellisesti ennen työn luovuttamista tutkimuksen sisäisen validiteetin varmistamiseksi. (Grönfors 1982, 174.)

3 Turvapaikan hakemisen palvelupolku

3.1 Turvapaikan saamisen edellytykset

Turvapaikan eli kansainvälistä suojelua voi saada, mikäli hakijan kotimaan yleinen turvallisuustila on esteenä kotimaahan palaamiseen tai hakijaan kohdistuu

omassa kotivaltiossaan vakava ihmisoikeusloukkauksen uhka (Maahanmuuttovirasto 2019). Turvapaikan hakija voi saada turvapaikan, mikäli hakija kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan pelkää tulevansa vainotuksi syystä, joka liittyy alkuperään, uskontoon, kansallisuuteen, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumiseen tai poliittiseen mielipiteeseen. Lisäksi edellytyksenä on, ettei hakijan kotimaassa pystytä tarjoamaan riittävää suojelua. (Maahanmuuttovirasto 2020p.)

Oleskelulupa voidaan myöntää myös yksilöön kohdistuvan inhimillisen syyn vuoksi, ihmiskaupan uhriksi joutumisen vuoksi, tai mikäli maasta poistuminen on esteellistä. Turvapaikkaa voi hakea vain maasta, jossa hakija on fyysisesti, hakeminen etukäteen ei ole mahdollista. (Maahanmuuttovirasto 2019.)

3.2 Saapuminen Suomeen

Turvapaikanhakijan saapuessa Suomeen tulee hänen ilmoittaa välittömästi joko rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille hakevansa turvapaikkaa. Vastaanottava viranomainen tekee turvapaikanhakijan rekisteröinnin ottamalla hakijan biometriset tunnisteet. Biometrisiä tunnisteita ovat hakijan perustiedot, sormenjäljet, valokuva ja allekirjoitus. (Maahanmuuttovirasto 2020o.) Vastaanottokeskuksessa haastatellun asiantuntijan mukaan vain harva turvapaikanhakija tietää Suomeen saapuessaan hakuprosessin kulusta ja seuraavista vaiheista prosessissa (Haastattelu vastaanottokeskus 2020).

Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikön asiakkuusvastaavan mukaan osa hakijoista tietää pääpiirteittäin turvapaikan hakemisen palvelupolun etenemisen. Turvapaikanhakemisen palvelupolun ymmärtämiseksi tarvitaan myös suomalaisen palvelujärjestelmän ja hallintojärjestelmän tuntemusta, jotta prosessin pystyy ymmärtämään syvällisemmin. Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikön asiakkuusvastaava myöntää, että tämä on haaste turvapaikanhakijoille ja prosessin ulkopuolella oleville suomalaisillekin. (Fri 2020.) Toiset hakijoista ovat hyvin perillä asioista, he ovat lukeneet ja selvittäneet asioita ja ovat tietoisia siitä, miten prosessi etenee. On myös toinen ääripää, jota ei välttämättä kiinnosta, tai he eivät oivalla lukemaansa. Ymmärrys ja tieto ovat rajallisia, annetuista esimerkeistä ei voida muodostaa yhtä ainoaa stereotypiaa hakijoista. (Similä 2020.) Monet seikat

mm. henkinen tila ja terveydentila sekä hakijan tausta vaikuttavat siihen, miten tietoa kykenee vastaanottamaan sillä hetkellä (Fri 2020).

3.3 Turvapaikanhakijan majoittuminen

Hakija ohjataan viranomaisen toimesta transit-keskukseen tai vastaanottokeskukseen, joka on lähellä Maahanmuuttoviraston toimipistettä, jossa turvapaikkapuhuttelu järjestetään. Hakija saa asua vastaanottokeskuksessa turvapaikkahakemuksen käsittelemisen ajan. Majoittumispaikasta päätettäessä huomioidaan hakijan ikä, sukupuoli ja mahdolliset erityistilanteet. (Maahanmuuttovirasto 2020n.)

Kaikkia erityistarpeita ei pystytä majoittamisessa huomioimaan. Maahanmuuttoviraston tilannekeskus ohjaa pääsääntöisesti majoittamista. Vastaanottokeskuksissa majoittamisessa pyritään välttämään konflikteja mahdollisuuksien mukaan, esimerkiksi sijoittamalla eri kansalaisuuden omaavat henkilöt eri huoneistoihin. Lisäksi sopeutumista pyritään helpottamaan sijoittamalla samaa kieltä puhuvat samaan majoitustilaan. (Haastattelu vastaanottokeskus 2020.)

Ilman huoltajia saapuneet alle 16 -vuotiaat turvapaikanhakijat sijoitetaan ryhmäkoteihin, ja 16–17 -vuotiaat tukiasuntoihin (Maahanmuuttovirasto 2020w). Hakija siirretään toiseen vastaanottokeskukseen, mikäli sille on perusteltu syy, joka liittyy häneen itseensä, vastaanottokeskuksen toimintaan tai hakemuksen käsitteelyyn. Perheenjäsenet majoitetaan samaan vastaanottoyksikköön heidän niin halutessaan. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011.)

Hakijan on mahdollista majoittua myös yksityismajoitukseen, esimerkiksi sukulaisten tai tuttavien luokse. Hakijan on kuitenkin oltava rekisteröitynyt johonkin vastaanottokeskukseen. Hakijalta edellytetään vastaanottopalveluiden saamiseksi kirjallista osoitteen ilmoittamista ja selvitystä yksityismajoituksesta. Hakijan majoituessa yksityismajoitukseen tulee hänen olla tavoitettavissa ja ilmoittaa majoittumiseen liittyvistä muutoksista vastaanottokeskukseen. Mikäli hakijaa ei tavoiteta, katsotaan hänen kadonneen ja turvapaikkahakemus raukeaa. Hakijan

velvollisuuksiin kuuluu pitää yhteyttä vastaanottokeskukseen, johon hänet on rekisteröity sekä seurata Maahanmuuttoviraston asiakastiedotteita. (Maahanmuuttovirasto 2020o.)

3.4 Turvapaikanhakijoiden ohjeistus

Maahanmuuttovirasto ohjeistaa turvapaikanhakijoita prosessin eri vaiheiden kuluksi Youtube-videoiden ja painettujen esitteiden avulla sekä verkkosivustoillaan. Videot ovat saatavissa kielillä: arabia, dari, englanti, persia, somalia, soran, turkki ja venäjä. Painettuja esitteitä on edellä mainittujen kielten lisäksi saatavilla kielillä: albania, espanja, kurmandzki, ranska ja ruotsi. (Maahanmuuttovirasto 2020b.)

Videoissa käsitellään turvapaikanhakemista ja palvelupolun kulkua, aina päätökseen saamiseen asti. Tammikuussa 2020 julkaistut uudet opasvideot maahanmuuttajille olivat haastattelun ajankohtana olleet vasta vähän aikaa käytössä, joten niiden vaikutuksesta ohjaustarpeisiin ei vielä osattu ottaa kantaa. Saatujen palautteiden perusteella opasvideot on koettu hyödyllisiksi, ja niistä on ollut apua hakijoille. (Fri 2020.)

Vastaanottokeskuksissa pidetään turvapaikanhakijoille alkuinfo-tilaisuus, joka tulee pitää 14 vuorokauden sisällä siitä, kun asiakas on saapunut maahan tai vastaanottokeskukseen. Alkuinfossa hakijoille kerrotaan turvapaikkaprosessin kulun lisäksi mm. sosiaalipalveluista, suomalaisesta yhteiskunnasta, Suomessa työskentelystä, tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. (Haastattelu vastaanottokeskus 2020.)

3.5 Turvapaikanhakijan oikeudet ja velvollisuudet

Hakijan oikeuksiin kuuluu majoittumismuodosta riippumatta saada sosiaali- ja terveyspalvelut, vastaanottoraha ja käyttöraha. Hakijan oikeuksiin kuuluu myös tulkauksen saaminen ja lapsille taataan oikeus koulun käymiseen. Hakijalla on oikeus myös vapaaehtoiseen palaamiseen. (Maahanmuuttovirasto 2019.)

Hakija on velvollinen osallistumaan vastaanottokeskusten järjestämään työ- tai opintotoimintaan, ja toistuvien kieltäytymisten takia hakijan vastaanottorahan määrää voidaan vähentää tilapäisesti (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011).

Pakolaiset ovat velvollisia noudattamaan oleskelumaansa lakeja ja määräyksiä, sekä heidän on suostuttava yleistä järjestystä ylläpitäviin toimenpiteisiin. (Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 1951.) Turvapaikanhakijoiden tulisi olla tietoisia Suomen lain säädöksistä ja muista määräyksistä pystyäkseen noudattamaan niitä. Hakijat saavat tietoja vastaanottokeskuksen infotilaisuuksissa, mutta ongelmana on kaikkien annettujen tietojen sisäistäminen nopealla aikataululla turvapaikan hakemisen prosessin käynnissä olemisen lisäksi.

Lakiasiaintoimiston johtaja linjaa: *Kun Suomeen tullaan, on sopeuduttava ja kunnioitettava suomalaista kulttuuria ja suomalaista järjestelmää, suomalaista oikeusjärjestelmää ja tapoja. Perehdyttäminen ja sopeuttaminen ei ole ollut riittävä, viesti ei ole mennyt perille. Ottamatta kantaa siihen pitäisikö Suomen rangaistuskäytäntöjä muuttaa, rikollisuutta voitaisiin vähentää opastamalla ja opettamalla nykyistä enemmän.* (Haastattelu lakiasiaintoimisto 2020.)

Hakijat tarvitsevat tietoa omista oikeuksistaan ja omaan elämäntilanteeseen liittyvistä toimituksista, siitä miten Suomessa toimitaan. Turvapaikanhakijana eläminen on jo yhdenlainen kriisi sinänsä, kaikkea ihminen ei pysty omaksumaan kerralla. Annettuja ohjeita sekä hakuprossia kerrataan vastaanottokeskuksissa tarpeen vaatiessa uudelleen. (Haastattelu vastaanottokeskus 2020.)

3.6 Turvapaikkahakemuksen käsittelymaa ja Dublin-puhuttelu

Rekisteröidyt turvapaikkahakemukset siirtyvät Maahanmuuttoviraston käsiteltäviksi, missä selvitetään ensimmäisenä, voidaanko hakemus ottaa käsittelyyn. Euroopan Unionin jäsenmaissa noudatetaan Norjan, Islannin, Sveitsin ja Liechtensteinin lisäksi Dublin III -sopimusta, jonka vuoksi hakemusta ei voida käsitellä, mikäli se on otettu käsittelyyn jossain muussa sopimuksen piiriin kuuluvista valtioista. (Maahanmuuttovirasto 2016.)

Mikäli hakijalle on myönnetty viisumi tai oleskelulupa toiseen valtioon, hän on tullut Suomeen toisen Dublin-valtion kautta ja siellä on tallennettu hakijan sormenjäljet Eurodac-tietokantaan, tai hakija on oleskellut siellä tai hakenut sieltä turvapaikkaa, Maahanmuuttovirasto kutsuu hakijan Dublin-puhutteluun. Puhutteluun kutsutaan myös, jos hakijalla on sukulaisia toisessa Dublin-valtiossa, sillä pääs-

täkseen samaan maahan perheenjäsenensä kanssa tulee hakijan ja perheenjäsenen ilmoittaa tahdostaan kirjallisesti. (Maahanmuuttovirasto 2016.) Hakijat eivät ole aina selvillä Eurodac-järjestelmän tarkoituksesta ja sen käyttötavoista. Osa hakijoista on siinä luulossa, että biometriset tunnisteet pyyhkiytyvät pois Eurodac-järjestelmästä, mikäli he piileskelevät toisessa maassa riittävän pitkään (Haastattelu lakiasiaintoimisto 2020).

Puhuttelussa saatujen tietojen perusteella Maahanmuuttovirasto tekee päätöksen siitä, tutkitaanko hakemus Suomessa, vai kuuluuko vastuu hakemuksen käsittelystä jollekin toiselle valtiolle. Tutkimattajättämispäätös tehdään, jos hakijalle on myönnetty suojelua toisessa valtiossa tai hakijalla olisi ollut mahdollisuus saada suojelua toisesta turvallisesta valtiosta, josta hän on tullut Suomeen. Mikäli katsotaan ettei Suomi ole vastuussa hakemuksen käsittelystä siirretään hakija siitä vastuussa olevaan valtioon. Hakijalla on oikeus valittaa päätöksestä hallinto-oikeuteen, jolloin siirto voidaan keskeyttää asian uudelleen käsittelyn ajaksi. (Maahanmuuttovirasto 2016.)

3.7 Turvapaikkapuhuttelu

Maahanmuuttovirasto kutsuu hakijan turvapaikkapuhutteluun, johon hakija on velvollinen osallistumaan. Puhuttelussa hakijalla on oikeus tulkkiin, joka osallistuu joko olemalla fyysisesti paikalla, puhelimitse tai videon avulla. Turvapaikkapuhuttelussa selvitetään hakijan henkilöllisyys, kulkureitti Suomeen, sukulaisuussuhteet ja millä perusteella hakija hakee turvapaikkaa. (Maahanmuuttovirasto 2019.) Eniten tukea ja ohjausta kaivattaisiin turvapaikkapuhutteluun, se on tärkein turvapaikanhakijoiden oikeuksista ja sitä ei tällä hetkellä ole (Haastattelu lakiasiaintoimisto 2020).

3.8 Oikeudellinen avustaja

Yleensä avustaja ei ole mukana puhuttelussa, sillä hän päättää itse osallistumisestaan ja saa korvauksen, mikäli oikeusaputoimisto puoltaa päätöstä. Korvauksen edellytyksenä on läsnäolon tarve erityisen painavasta syystä. (Maahanmuuttovirasto 2020u.) Tällä hetkellä hakijalla on oikeus julkisen oikeusavun kautta ilmaiseen oikeudelliseen avustajaan erityisen painavasta syystä, joita ovat esimer-

kiksi alaikäisyys, luku- tai kirjoitustaidottomuus tai traumatisoituminen (Haastattelu vastaanottokeskus 2020). Oikeusavun saavutettavuus tulee paranemaan hakijan kannalta, mikäli Hallituksen esitys ulkomaalaislakiin ja oikeustoimilakiin tehtyjen muutoksien kumoamisesta toteutuu.

Hakijalla on aina oikeus ottaa avustaja mukaan puhutteluun, huolimatta siitä onko avustajalle todella tarvetta. Ulkomaalaislaki tuntee vain termin avustaja, eikä avustajan tarvitse olla oikeudellinen avustaja, vaan se voi olla kuka tahansa. Ammattitaitoisesta avustajasta voi olla hakijalle korvaamatonta hyötyä. Joskus avustajana voi olla sellainen henkilö, ettei se edesauta asian selvittämistä. Joskus avustajasta voi olla jopa haittaa, tarpeet eivät aina kohtaa. (Similä 2020.)

3.9 Yksin tulleen alaikäisen edustaminen

Vastaanottokeskuksen tai järjestelykeskuksen johtaja on vastuussa alaikäisen, ilman huoltajaa tulleen lapsen edustamisesta ennen käräjäoikeuden tekemää varsinaisen edustajan määräämistä (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011). Avustajan tulee olla läsnä ilman huoltajaa tulleen alaikäisen turvapaikkapuhutuksessa (Ulkomaalaislaki 301/2004).

4 Turvapaikkapäätös ja seurannaisvaiheet

4.1 Käsittelyaika

Puhuttelussa annetaan arvio hakemuksen käsittelyajasta, joka on enintään kuusi kuukautta (Maahanmuuttovirasto 2019). Käsittelyajan kuuden kuukauden säännös on tullut voimaan 20.7.2018, ja säädös koskee määrätyn päivän jälkeen tulleita hakemuksia (Fri 2020). Vanhaa hakemusjonoa on kertynyt niin paljon, ettei hakemusten käsittelyssä tällä hetkellä olla vielä ihannetilanteessa (Similä 2020).

Hakijalla ei ole mahdollisuutta tarkistaa oman hakemuksensa käsittelyaikaa, mutta puhelimitse voi tiedustella yleisiä käsittelyaikoja. Turvapaikanhakijoille ei luoda asiakastiliä Maahanmuuttovirastoon, ja hakijalla ei ole tästä syystä mahdollisuutta seurata oman hakemuksen käsittelyn etenemistä. Turvapaikka-asioita

koskevat salassapito- ja tietosuojasäädökset, jonka vuoksi hakemuksen käsitteilyajan tarkistaminen ei ole mahdollista. (Fri 2020.)

4.2 Päätöksen odottaminen

Turvapaikkapuhuttelun jälkeen hakija siirretään vastaanottokeskukseen odottamaan päätöstä. Vastaanottokeskuksia on eri paikkakunnilla ja niiden ylläpidosta vastaavat Maahanmuuttovirasto, kunta, järjestöt tai yritykset. (Maahanmuuttovirasto 2020n.) Hakijalla ei ole oikeutta valittaa majoittamiseen tai siirtämiseen liittyvistä päätöksistä, jotka Maahanmuuttovirasto tai vastaanottokeskus tekevät (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011).

Puhuttelun jälkeen hakijan tilanteessa tapahtuneista merkittävistä muutoksista, esimerkiksi lähtömaan muuttuneesta tilanteesta, tulee ilmoittaa Maahanmuuttovirastolle. Hakija voi myös toimittaa lisäselvityksen tärkeistä asioista, mikäli hän on unohtanut kertoa niistä puhuttelussa. Maahanmuuttovirasto saattaa myös pyytää lisäselvityksiä hakemusasian ratkaisemiseksi. (Maahanmuuttovirasto 2019.)

Hakija saa kirjallisen päätöksen turvapaikasta joko poliisilta, Maahanmuuttovirastolta tai postitse. Päätökseen vaikuttavat puhuttelussa ilmenneet asiat, esitetty aineisto, lähtömaan tilanne ja ulkomaalaislaki. Vastaanottokeskus ohjaa hakijaa ns. seuraavaan vaiheeseen päätöksen jälkeen. (Maahanmuuttovirasto 2019.)

4.3 Kielteinen päätös ja käännytys

Maahanmuuttovirasto voi tehdä kielteisen päätöksen nopeutetulla menettelyllä, mikäli katsotaan hakemuksen olevan perusteeton. Perusteettomia ovat hakemukset, joiden syyt eivät ole kansainvälisen suojelun edellyttämiä, hakijan esittämät asiat eivät ole totuudenmukaisia, hakemus on tehty pelkästään Suomessa oleskelun toivossa tai hakijan kotimaa on turvallinen, eikä esteitä palaamiseen ole. Tällöin hakija myös poistetaan maasta nopeutetusti. (Maahanmuuttovirasto 2019.)

Turvapaikkaa ei myönnetä ulkomaalaiselle, joka on syyllistynyt tai jonka epäillään syyllistyneen: rauhan vastaiseen rikokseen, sotarikokseen, ihmiskunnan vastaiseen rikokseen tai törkeään johonkin muuhun kuin poliittiseen rikokseen Suomen ulkopuolella ennen maahantuloaan tai tekoon YK:n tarkoituksia ja periaatteita vastaan. (Ulkomaalaislaki 301/2004.)

Kielteinen päätös tarkoittaa, että hakijan tulee poistua maasta. Lisäksi hakijalle saatetaan asettaa toistaiseksi voimassa oleva tai määräaikainen maahantulo-kielto Suomeen ja Schengen-alueelle. Hakija voi poistua maasta vapaaehtoisesti, jolloin hän on oikeutettu hakemaan tukea paluuseen. Mikäli hakija ei palaa kotimaahansa vapaaehtoisesti, paluu toteutetaan poliisin toimesta. Poliisin epäillessä hakijan vaikeuttavan maasta poistamista, voidaan hakijalta edellyttää ilmoittautumista poliisilaitokselle tai vastaanottokeskukselle tiettyihin aikoihin. (Maahanmuuttovirasto 2019.)

Kielteisen päätös merkitsee yleensä myös käännytyspäätöstä, jonka seurauksena hakijalla on normaalisti 30 päivää aikaa poistua maasta. Mikäli hakija ei poistu maasta vapaaehtoisesti, tapahtuu maasta poistaminen poliisin toimesta. Mikäli hakija on valittanut päätöksestä hallinto-oikeuteen, ei käännyttämistä toimeenpanna ennen asian käsittelyä. Sen sijaan valitettaessa korkeimpaan hallinto-oikeuteen käännytys voidaan tehdä, ellei korkeimmalta hallinto-oikeudelta ole tullut käännytyksen toimeenpanokieltoa. Käännyttämistiedoksiannon jälkeen hakija voidaan käännyttää välittömästi: mikäli hakija on saanut kansainvälistä suojelua toisesta EU-valtiosta, toinen valtio on vastuussa hakemuksen käsittelemisestä, hakija peruuttaa hakemuksensa tai uusintahakemuksessa ei ole asian käsittelyyn vaikuttavia uusia perusteluja. Hakija voidaan käännyttää maasta päätöksen tiedoksiannosta seitsemän päivän jälkeen, jos hakija on tullut turvalliseksi katsotusta turvapaikkamaasta tai hakemus on muutoin perusteeton. Hakijalla on aina seitsemän päivän ajan päätöksen saamisesta oikeus pyytää käännytyksen täytäntöönpanemisen kieltämistä hallinto-oikeudelta. Ennen kuin hallinto-oikeus on ratkaissut täytäntöönpanon kieltämisen hakemuksen, käännyttämistä ei voida tehdä. (Maahanmuuttovirasto 2020l.)

Vuonna 2018 rikosperusteisia karkottamispäätöksiä tehtiin 173 henkilölle, joista yli puolet karkotettiin. Rikosperusteinen karkottaminen voidaan tehdä, jos ulkomaalainen on tehnyt rikoksia toistuvasti tai on syyllinen rikokseen, jonka enimmäisrangaistus on vuoden vankeustuomio. (Maahanmuuttovirasto 2020a.)

4.3.1 Säilöön ottaminen

Poliisi tai rajavartija voi myös tehdä päätöksen säilöön ottamisesta laissa määriteltyjen tilanteiden mukaisesti, joita ovat: epäselvyys henkilöllisyydestä, epäily kansallisen turvallisuuden vaarantamisesta, epäily maasta poistamisen viivyttämisestä, häiritsemisestä tai estämisestä tai epäily rikokseen syyllistymisestä. Päätös säilöön ottamisesta voidaan tehdä myös, jos säilöönnotolle on vastuuvaltion määrittämisen neuvoston asetuksen 28 artiklan mukaiset perusteet. (Ulkomaalaislaki 301/2004.)

Neuvoston 28 artiklan mukaan säilöönotto voidaan tehdä ainoastaan siinä tapauksessa, ettei muita tehokkaasti sovellettavia keinoja voida käyttää. Säilöönotto tulee myös olla mahdollisimman lyhytkestoinen. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus. 2013.) Säilöönottoyksiköitä on Suomessa vain kaksi, Helsingissä ja Joutsenossa (Maahanmuuttovirasto 2020v).

4.3.2 Päätöksestä valittaminen

Kielteisestä päätöksestä hakijalla on oikeus valittaa hallinto-oikeuteen. Valituksen laatii oikeudellinen avustaja, jonka vähävaraiset hakijat saavat maksutta. Hallinto-oikeudessa päätös voidaan vahvistaa, muuttaa tai määrätä uudelleen tutkittavaksi. Hallinto-oikeuden päätöksestä voidaan viime kädessä valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jonka päätös ei ole enää valituskelpoinen. (Maahanmuuttovirasto 2020m.)

4.4 Myönteinen päätös

Myönteinen päätös tarkoittaa hakijalle myönnettyä oleskelulupaa ja oikeutta jäädä Suomeen. Oleskeluluvan voi saada erilaisin perustein, joita ovat: turvapaikka, toissijainen suojelu, yksilöllinen inhimillinen syy, maasta poistumisen estyminen tai ihmiskaupan uhriksi joutuminen. (Maahanmuuttovirasto 2019.) Oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat saavat painetun Perustietoa Suomesta -

oppaan tai esitteen. Julkaisu on esillä myös mm. työ- ja elinkeinoministeriön nettisivuilla. (Gothóni & Siirto 2016, 192.)

4.5 Oleskelulupatyypit

Oleskelulupa myönnetään joko määräajaksi tai pysyväksi. Määräaikaiset oleskeluluvat voivat olla tilapäisiä tai jatkuvia. Ensimmäinen oleskelulupa myönnetään aina määräajaksi. (Maahanmuuttovirasto 2020i.)

Turvapaikan eli kansainvälisen suojelun perusteella saadun oleskeluluvan voi saada neljäksi vuodeksi (Maahanmuuttovirasto. 2020f). Hakijalle voidaan myöntää toissijainen suojelu neljän vuoden ajaksi, mikäli edellytykset turvapaikan saamiseksi eivät täyty. Toissijaista suojelua voi saada, mikäli hakijaa uhkaa paluun toteutuessa henkilökohtainen vaara tai kuolemanrangaistus, teloittaminen, kiduttaminen tai häntä voidaan kohdella muulla tavoin epäinhimillisesti tai ihmisarvoa loukkaavasti lähtömaassa. (Maahanmuuttovirasto 2020s.)

Mikäli hakija ei ole oikeutettu turvapaikkaan tai toissijaiseen suojeluun, voi hän saada muilla perusteilla oleskeluluvan. Yksilöllisen inhimillisen syyn vuoksi saatu oleskelulupa myönnetään enintään yhdeksi vuodeksi (Maahanmuuttovirasto 2020f). Tilapäinen oleskelulupa voidaan myöntää, mikäli hakijaa ei voida palauttaa terveydellisistä syistä tai palaaminen ei ole mahdollista henkilöstä riippumattomista syistä. Inhimillisin syin oleskelulupa voidaan myöntää, mikäli kielteinen päätös olisi kohtuuton hakijan terveydentilan, Suomeen syntyneiden siteiden tai muun vastaavan syyn perusteella. Päätöksenteossa huomioidaan tällöin paluumaan olosuhteet tai hakijan haavoittuva asema. Oleskelulupa voidaan myöntää turvapaikan hakemisen yhteydessä myös muusta syystä, perustuen esimerkiksi työhön tai opiskeluihin. (Maahanmuuttovirasto 2020r.)

Turvapaikka voidaan myöntää kerralla neljäksi vuodeksi, jonka jälkeen hakijan tulee tehdä jatkohakemus (Maahanmuuttovirasto 2020r). Jatkolupaa on mahdollista hakea samalla perusteella kuin ensimmäinen hakemus. (Maahanmuuttovirasto 2020f.)

4.5.1 Oleskelulupakortti ja matkustusasiakirjat

Oleskeluluvan saanut hakija saa ilman erillistä hakemusta oleskelulupakortin ja suomalaisen henkilötunnuksen, ja lisäksi hänet rekisteröidään Suomen väestötietojärjestelmään. Hakijalla on mahdollisuus hakea suomalaista henkilökorttia poliisilta. Matkustettaessa Suomesta ulkomaille henkilöllä tulee olla voimassa oleva matkustusasiakirja. Turvapaikan saaneella hakijalla on oikeus hakea pakolaisen matkustusasiakirjaa, ja toissijaisen suojelun tai muun oleskeluluvan saaneella on mahdollisuus hakea muukalaispassia. (Maahanmuuttovirasto 2019.)

4.5.2 Kuntaan muuttaminen

Vastaanottokeskuksen lakisääteisiin tehtäviin ei kuulu turvapaikanhakijoiden opastaminen suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisessa (Jauhiainen 2017, 64). Tästä huolimatta vastaanottokeskuksissa annetaan opastusta hakijan tarpeen mukaisesti. Myönteisen oleskelulupapäätöksen jälkeen vastaanottokeskus neuvoo hakijaa kuntaan muuttamisessa (Maahanmuuttovirasto 2019). Hakijat tarvitsevat apua ja ohjeistusta esimerkiksi Kelan hakemusten täyttämässä, sähkösovimuksen tekemisessä, vakuutusten ottamisessa ja verotusasioissa (Haastattelu vastaanottokeskus 2020).

Maahanmuuttajien ohjaus ja neuvonta ei ole aina riittävän laadukasta, vaan se on riippuvaista kunnan ja peruspalveluiden työntekijän osaamisesta. Ohjaus ja neuvonta ei näin ollen vastaa aina tarvetta. (Gothóni & Siirto 2016, 192.)

Myönteisen päätöksen jälkeen hakijan tulee hakea kuntapaikkaa ja etsiä asunto kunnasta. Asunnon tulee olla hinnaltaan sellainen, että hakija kykenee itse maksamaan sen vuokran. Vastaanottokeskus auttaa asiakkaitaan asunon hankkimisessa ja muissa käytännön asioissa. Hakijan muuttaessa pois vastaanottokeskuksesta hänen asiakkuutensa Maahanmuuttovirastossa päättyy, ja hänestä tulee kunnan asukas. Yksityismajoituksessa asuneet eivät saa apua asunon hankintaan vastaanottokeskukselta, vaan heidän tulee pyytää tarvitessaan apua kunnalta. Maahanmuuttajat ovat kuntaan muuttaessaan oikeutettuja kunnan kotouttamispalveluihin ja muihin peruspalveluihin. (Maahanmuuttovirasto 2020q.)

Tällä hetkellä Maahanmuuttovirastosta ei anneta ohjeistusta myönteisen päätöksen jälkeen. Maahanmuuttoviraston ja vastaanottokeskuksen yhteistyössä on kuitenkin valmisteilla ohjeet kuntaan muuttamisesta. (Fri 2020.)

5 Oleskeluluvan jatkaminen

5.1 Jatkoluvan hakeminen

Ennen oleskeluluvan päättymistä sille tulee hakea jatkolupaa, mikäli ei halua poistua Suomesta (Maahanmuuttovirasto 2020c). Tässä opinnäytetyössä tutkitaan suojelun tai kansainvälisen suojelun tarpeen, pakolaisuuden, toissijaisen suojeluaseman, tai yksilökohtaisiin inhimillisiin syihin perustuvien jatkolupien hakemisen prosessia.

Jatkolupaa tulee hakea riittävän ajoissa, mutta liian aikaisin haetun jatkoluvan perusteita ei voida välttämättä ottaa tutkittavaksi, ja näin ollen jatkolupaa ei voida myöntää. Jatkolupaa voidaan hakea aiemmin myönnetyn oleskeluluvan perusteella, mikäli edellytykset ovat edelleen olemassa. Jatkolupaa tulee hakea sillä perusteella, mikä on maassa oleskelun pääasiallinen syy. Jatkolupaa voidaan hakea myös työn, opiskelun, tai avioliiton perusteella. Jatkolupaa on tärkeää hakea ennen sen päättymistä, jotta esimerkiksi työn tekemistä voi jatkaa. Jatkoluvan hakeminen onnistuu vain maassa, johon ensimmäinen oleskelulupa on myönnetty. Riittävän pitkään Suomessa asuneet kolmannen maan kansalaiset voivat saada pysyvän oleskeluluvan tai EU-oleskeluluvan. (Maahanmuuttovirasto 2020e.)

Jatkolupaa kansainväliseen suojeluun perustuen voidaan hakea, mikäli edellinen oleskelulupa on myönnetty kansainvälisen suojelun eli turvapaikan tai toissijaisen suojelun perusteella. Jatkolupa on tällöin nimeltään määräaikainen oleskelulupa jatkuvalla perusteella. Jatkoluvan hakemiseksi edellytetään käyntiä Maahanmuuttovirastossa. Käynnin aikana hakijan tulee todistaa henkilöllisyytensä ja näyttää hakemuksen edellyttämien liitetiedostojen alkuperäiset otteet sekä luovuttaa niiden kopiot, lisäksi hakijalta otetaan sormenjäljet. Mikäli hakemusta tulee

täydentää, liitteet voidaan toimittaa sähköisinä. Hakijan tulee olla Suomessa ottaakseen vastaan poliisin tai postin toimittaman jatkolupapäätöksen. (Maahanmuuttovirasto 2020h.)

Jatkolupa on mahdollista hakea pysyvänä oleskelulupana, mikäli oleskeluluvan myöntämisedellytykset eivät ole muuttuneet ja hakija on asunut Suomessa neljän vuoden ajan. Pakolaisuuden tai toissijaisen suojelun vuoksi jatkuvan oleskeluluvan saaneilla määräaika alkaa kertyä maahantulopäivästä. Mikäli määräajan edellytykset eivät täyty, voidaan hakea uudelleen oleskelulupaa määräajaksi. (Maahanmuuttovirasto 2020j.)

Hakijat saavat myönteisen oleskelulupapäätöksen yhteydessä päätösasiakirjassa ohjeen, miten ja milloin jatkolupaa tulee hakea. Valmisteilla on myös kirjalliset ohjeet jatkoluvan hakemisesta. (Fri 2020.) Vastaanottokeskuksissa neuvotaan jatkoluvan hakemisesta, ja myös oleskelulupakortissa on maininta sen voimassaolosta. Vastuu jatkoluvan hakemisesta on hakijalla itsellään. (Haastattelu vastaanottokeskus 2020.)

5.2 Kielteinen jatkolupapäätös

Kielteisen jatkolupapäätöksen vuoksi hakija voidaan karkottaa. Päätöksestä voi valittaa sen liitteenä seuraavien ohjeiden mukaisesti hallinto-oikeuteen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Hakijalla on oikeus oleskella Suomessa hakemuksen käsittelemisen ja mahdollisten valitusten käsittelemisen ajan. (Maahanmuuttovirasto 2020g.)

Haettaessa valituslupaa korkeimmalta oikeudelta päätös voidaan silti panna täytäntöön. Hallinto-oikeudella on mahdollisuus kieltää päätöksen täytäntöönpano siihen asti, kunnes asiasta tehdään lopullinen päätös. (Maahanmuuttovirasto 2020d.)

Hakijan saadessa kielteisen päätöksen saa hän myös käännyttämispäätöksen, jonka seurauksena hänen tulee poistua maasta tavallisesti 30 päivän määräaikaan mennessä. Mikäli hakija ei poistu vapaaehtoisesti kielteisen päätöksen jälkeen, tapahtuu maasta poistaminen poliisin tai Rajavartiolaitoksen toimesta. Hyl-

käämisperusteen ollessa maahantulosaännösten kiertäminen, tai hakijan katsotaan olevan vaarallinen yleisen järjestyksen tai turvallisuuden kannalta tai hakemus on hylätty nopeutetulla käsittelyllä, hakija määrätään koko Schengen-aluetta koskevaan maahantulokieltoon käännättämisen lisäksi. Karkottaminen on mahdollista myös silloin kun hakija on syyllistynyt rikokseen. (Maahanmuuttovirasto 2020d.)

6 Tutkimuksen kulku ja tutkimustulokset

6.1 Empiirisen aineiston keräämisen menetelmä

Empiirisen aineiston kerääminen on tässä opinnäytetyössä aloitettu avoimella otannalla, etsimällä ensimmäiseksi aiheeseen liittyvää materiaalia intuitiivisesti. Harkittua aineiston hankintaa voidaan kutsua teoreettiseksi otannaksi, vaikka otanta on ensin ollut avointa. Analysointia on tehty jatkuvasti ja yhtäaikaaisesti aineiston kertyessä, ja jatkettu kirjallisen aineiston hankintaa saturaatiopisteen saavuttamiseen asti. (Ruusuvuori ym. 2010, 353–354.)

Grounded theory -menetelmää käytettäessä aineiston kerääminen ja saturaatiopisteen saavuttaminen perustuu tutkijan käsitykseen lisäaineiston tarpeellisuudesta (Ruusuvuori ym. 2010, 368). Tässä opinnäytetyössä on päädytty kirjallisen materiaalin tutkimisen perusteella asiantuntijahaastattelujen tarpeellisuuteen tutkimuksen eteenpäin viemiseksi.

Asiantuntijahaastatteluiksi kutsutaan tilanteita, joissa haastateltavien kautta pyritään saamaan tietoja tutkimuskohteesta. Tutkimus keskittyy asiantuntijoiden sijaan tietoihin, joita haastateltavalla voidaan olettaa olevan. Asiantuntijahaastattelut mahdollistavat myös kulttuuriseen analysointiin tarvittavan aineiston saamisen. (Ruusuvuori ym. 2010, 373–374.)

Haastateltavien valinta perustuu tässä tutkimuksessa heidän asemaansa turvapaikanhakemisen prosessissa. Turvapaikanhakijoiden palvelupolun selvittämisen kautta saavutetun tiedon lisääntyessä, ja tutkimusongelman laajuuden havainnoinnin perusteella päädyttiin puolistrukturoituun eli teemahaastatteluun.

Tähän tutkimukseen teemahaastattelut soveltuivat parhaiten, koska haastateltavina eivät ole olleet tutkimuskohde eli turvapaikanhakijat, vaan alan asiantuntijat. Haastateltavien on voitu olettaa ymmärtävän haastattelussa käsiteltävät asiat samalla tavalla tutkijan kanssa, ja näin ollen vastaukset ovat teeman mukaisia (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 90). Teemahaastattelun käyttö tähän tutkimukseen on perusteltua myös opinnäytetyön tutkimuskohteena olevan asian ollessa sellainen, etteivät haastateltavat keskustele aiheesta päivittäin. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 35).

Aineiston kylläntyminen eli saturaatio tarkoittaa aineiston alkavan toistaa itseään. Haastattelujen määrä rajataan tavallisesti päättymään saturaatiopisteeseen eli tilanteeseen, jolloin tutkimusongelmaan ei enää tule haastattelujen kautta uutta tietoa. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 89.) Tässä opinnäytetyössä osa sovitusta haastatteluista peruuntui haastateltavista johtuvista syistä. Kaikkiin esitettyihin haastattelupyyntöihin ei saatu vastausta. Tutkimus perustuu näin ollen neljän asiantuntijan haastatteluun ja julkisesti saatavilla oleviin tietoihin, kuten kirjallisuuteen ja luotettavana pidettäviin viranomaissivustoihin.

6.2 Haastattelujen toteutus

Haastateltaviin otettiin yhteyttä sähköpostitse, ja sovittiin haastattelun ajankohta. Ennen haastatteluja turvapaikanhakemisen ja jatkoluvan hakemisen asiakaspolku selvitettiin, ja laadittiin niiden pohjalta haastattelukysymykset. Haastattelukysymykset muodostettiin tavalla, joka edesauttoi turvapaikkaprosessin palvelupolun kulun ymmärtämistä.

Teemahaastattelu etenee ennalta valittujen teemojen mukaisesti ja sen etuna on mahdollisuus esittää tarkentavia lisäkysymyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88). Kysymykset on laadittu muodostaen tutkimusongelmasta ensimmäiseksi pääluokat, johtaen niistä pääpiirteellisiä teema-alueita. Teemojen perusteella aiheetta on syvennetty, muodostaen niistä avoimia kysymyksiä. Kysymyslistan laadinnassa on kiinnitetty huomiota kysymysten sisältöön muotoilemalla osasta tosiasiakysymyksiä ja osasta mielipidekysymyksiä. Teemahaastattelussa jokaista kysymystä ei tarvitse kysyä kaikilta haastateltavilta, ja kysymysten järjestys voi

vaihdella (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88). Teemat toistuvat kaikilla tämän tutkimuksen haastateltavilla samoina, mutta kysymyksiä yksilöitiin haastateltavan tahton mukaisiksi, eikä kaikkia kysymyksiä esitetty jokaiselle haastateltavalle. Haastattelut toteutettiin haastateltavien toimitiloissa, käyttämällä sanelinta keskustelujen tallentamiseen.

Vastaanottokeskuksen asiantuntijalle ja lakiasiantoimiston asiantuntijalle haastattelukysymykset toimitettiin pyynnöstä viikkoa ennen haastattelua. Maahanmuuttovirastossa haastateltavia asiantuntijoita oli kaksi, eivätkä haastattelukysymykset olleet ennalta haastateltavien tiedossa.

Ensimmäinen haastattelu toteutettiin Vastaanottokeskuksessa yksilöhaastatteluna. Haastateltavan pyynnöstä nimeä tai asemaa ei tuoda esille tässä tutkimuksessa. Haastatteluun varattiin aikaa yksi tunti, ja aika-arvio osoittautui sopivaksi. Haastattelun aikana haastateltavan puhelimen soidessa haastattelu keskeytyi siitä huolimatta, ettei puhelimeen vastattu. Häiriön toistuminen poissuljettiin hiljentämällä puhelin ja haastattelua jatkettiin keskeytyksettä. Haastateltava ei ottanut kantaa kaikkiin haastattelukysymyksiin, mutta tästä huolimatta haastattelusta tuli esille monia tutkimuksen kannalta tärkeitä asioita ja palvelupolun kulku selkeytyi tutkijalle. Haastattelu oli tutkijan ensimmäinen haastattelu, siitä huolimatta haastattelu onnistui kokonaisuudessaan hyvin. Haastattelua ennen tutustuttiin haastattelun periaatteisiin kirjallisuuden avulla ja tämän ansiosta mm. tyypillinen aloittelijan virhe, eli puhuminen mietintätaucojen aikana, pystyttiin välttämään. Haastattelukysymykset ovat tämän työn liitteenä (liite 1).

Toinen haastattelu toteutettiin viikon kuluttua edellisestä Maahanmuuttovirastossa parihaastatteluna. Parihaastattelua voidaan pitää ryhmähaastattelun alamuotona, sillä se mahdollistaa tietojen saamisen samanaikaisesti usealta henkilöltä (Hirsjärvi ym. 1997, 210). Näin ollen parihaastattelu on tehokkaampi haastattelun muoto kuin yksilöhaastattelu (Hirsjärvi ym. 1997, 210). Haastateltavina oli turvapaikkayksikön asiakkuusvastaava Pauliina Fri ja tulosalueen johtaja Juha Similä. Haastattelu toteutettiin suljetussa toimistohuoneessa, jossa myös turvapaikkapuhutteluja järjestetään. Ulkoa kantautuvat liikenteen äänet tuntuivat haastattelun alussa häiritseviltä, mutta muuten haastattelu pystyttiin toteuttamaan

alusta loppuun ilman häiriötekijöitä. Haastatteluun varattiin aikaa puolitoista tuntia parihaastattelun vuoksi, mutta haastattelun lopullinen kesto oli yksi tunti. Haastattelussa saadut kerronnalliset vastaukset esimerkkitapausten kanssa auttoivat ymmärtämään turvapaikkaprosessia syvällisemmin. Kaikkiin haastattelussa esitettyihin kysymyksiin vastattiin, ja kysymykset on liitetty tämän työn loppuun (liite 2).

Kolmas asiantuntijahaastattelu toteutettiin lakiasiantoimistotoimistossa kahden päivän kuluttua edellisestä haastattelusta. Haastateltavan nimeä ja yritystä ei tuoda esille tässä tutkimuksessa haastateltavan pyynnön mukaisesti. Haastattelun kestoksi arvioitiin yksi tunti ja aika-arvio piti paikkansa. Haastattelu toteutettiin lakiasiantoimiston tiloissa, suljetussa toimistohuoneessa. Haastattelu keskeytyi haastateltavan työpuhelun vuoksi, ja tämän jälkeen häiriötekijät suljettiin pois hiljentämällä puhelin. Haastatteluvastaukset olivat kerronnallisia, ja sisälsivät esimerkkitapauksia. Haastattelusta tuli esille uudenlainen näkökulma turvapaikka-prosessin ongelmakohdista. Haastattelussa esitetyt kysymykset ovat liitteenä työn lopussa (liite 3).

6.3 Aineiston litterointi ja analysointi

Aineiston litteroinnissa oli hyötyä huolellisesta tutustumisesta aiheeseen ja käsitteistöön jo ennen haastatteluja. Tutkittavan aihealueen teoreettisen käsitteistön hallinta edesauttaa aineiston koodaamista ja johtopäätösten muodostamista aineiston perusteella. (Anttila 1998, 191–192.)

Valikoivaa koodausta on aineistosta muodostettujen havaintojen rakentaminen teoriaksi. Ydinkategorian ollessa abstrakti, se on puhtasoppisesti aineistolähtöinen. (Ruusuvuori ym. 2010, 364–365.) Koodaus itsessään ei ole riittävä teorian luomiselle, vaan aineistoa tulee jäsenellä, jotta siitä voidaan muodostaa teoria (Syrjälä ym. 1994, 167). Toteutetut haastattelut litteroitiin heti haastattelujen jälkeen propositiotasolla valikoiden. Haastattelujen tallentaminen oli onnistunut hyvin, ja sanelimen käyttäminen tallentamiseen mahdollisti nauhojen kuuntelemisen useaan kertaan. Äänitteen taso oli äärimmäisen tarkka, sillä ajoittain litterointia häiritsi taustalta kuuluva seinäkellon tikitys, sekä ulkoa kantautuvat liikenteen

äänet. Haastattelunauhoista kirjattiin sanomien ydin, jättämällä pois tutkimuksen kannalta epäoleelliset asiat.

Haastattelut koodattiin selektiivisen koodauksen menetelmällä, muodostaen teemoja koko materiaalista (Hirsjärvi & Hurme 2008, 165). Selektiivinen koodaus on valikoivaa koodausta, jonka avulla aineiston pääkategorioita rajataan teorian muodostumisen mahdollistamiseksi (Anttila 1998, 191–192). Pääkategorioiden muodostuminen noudatti tässä tutkimuksessa haastattelukysymysten yhteydessä laadittua jaottelua. Pääkategorioiden pohjalta teorian muodostumista syvennettiin koodauksen edistyessä. Pääkategorioiden teemojen muodostumisen jälkeen syvennyttiin litterointien yksityiskohtaiseen tarkasteluun. Kerätyn aineiston analysointia lähestyttiin analyttisen vertailumetodin periaatteita noudattaen, koodaamalla teemoja ja vertaamalla niiden yhtäläisyyksiä toisiinsa, joista yhtäläisyyksien puuttuessa muodostettiin uusia teemoja (Hirsjärvi & Hurme 2008, 166).

Haastattelujen avulla saatiin asiantuntijoiden näkökulmaan perustuvia tietoja kehittämistyön kohteesta eli turvapaikan hakemisesta. Litterointien yksityiskohtaisessa tarkastelussa voitiin huomata asiantuntijoiden näkemysten vaihtelevan ammattikunnan mukaan. Turvapaikanhakijoista ei voi myöskään muodostaa yhtä stereotyyppistä kuvausta. Haastatteluista kävi ilmi ohjauksen tarpeeseen vaikuttavan monien seikkojen, kuten kansalaisuus, kulttuurilliset seikat, yhteiskunnallinen asema, yleissivistys sekä hakijan henkinen tila.

6.4 Tulosten tulkinta

Empiirisen aineiston keräämisellä saatiin erilaisia näkemyksiä tutkimuskysymyksiin; millaisia ongelmia turvapaikanhakijat kohtaavat palvelupolussa?. Näkemykset turvapaikan hakemisen palvelupolun ongelmakohdista vaihtelivat vastaajan oman näkemyksen vuoksi, eikä saatuja vastauksia voida liiaksi yleistää. Esille ei noussut yhtä selkeää vastausta ongelmakohdasta, sen sijaan ongelmien yleisluontoisuus voidaan nähdä tutkimustuloksista.

Aiheesta tehtyihin aikaisempiin tutkimuksiin ja omaan empiiriseen tutkimukseen perustuen on havaittavissa turvapaikanhakijoiden saaman neuvonnan ja tuen laajuuden vaihtelevan vastaanottokeskuksien ja siellä työskentelevien henkilöiden välillä. Vastuu yhteiskuntaan sopeutumisesta on kuitenkin hakijalla itsellään.

Mitä aikaisemmin hakijan integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan alkaa, sen paremmat mahdollisuudet henkilöllä on kotoutua Suomeen.

Asiantuntijoiden näkökulmien aiheesta ollessa erilaisia, nousi tästä huolimatta esille joitakin yhteneväisiä ongelmakohtia, joiden kehittäminen olisi kannattavaa. Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että turvapaikanhakijoiden ohjeistusta olisi hyvä lisätä ja/tai ohjeiden kieliasua selkeyttää. Tutkimuksen tuloksista voidaan muodostaa johtopäätös turvapaikanhakijoiden palvelupolun oikeusmuotoilun tarpeesta. Haastattelussa esille nousi erityisesti turvapaikanhakijoiden arjen ohjeistuksen puutteellisuus. Ohjeistusta päivittäisestä toiminnasta vastaanotokeskuksessa ja sen jälkeisestä arjesta olisi hyvä lisätä ja olemassa olevaa ohjeistusta selkeyttää.

Palveluiden tarve voi olla hyvinkin erilaista, riippuen asiakkaan henkilökohtaisista ominaisuuksista ja kyvyistä. Osa maahan tulevista turvapaikanhakijoista on kyvykkäitä itsenäiseen tiedonhankintaan, ja he osaavat sujuvasti käyttää eri kanavia. Osa turvapaikkaa hakevista on puolestaan luku- ja/tai kirjoitustaidottomia, ja he tarvitsevat henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta enemmän. Tästä syystä palveluita, tukea ja ohjeistusta pitäisi pystyä tarjoamaan eritasoisiin tarpeisiin.

Alatutkimuskysymykseen; millä tavoin turvapaikanhakemista voidaan helpottaa?, pystyttiin aineiston analysoinnilla muodostettua yksiselitteisempi vastaus. Oikeudellisen avustajan käytön mahdollistaminen helpottaa turvapaikanhakijoiden palvelupolkua, erityisesti turvapaikkapuhuttelun osalta.

Toiseen alatutkimuskysymykseen; millä oikeusmuotoilun keinoilla turvapaikanhakijoiden palvelupolkua voidaan selkeyttää?, saatiin myös vastaus. Palvelupolun aikana annettavaa ohjeistusta tulisi yhtenäistää valtakunnallisesti, sekä lisätä ohjemateriaalia. Turvapaikkaprosessi on hallinnollinen prosessi, ja sen kehittäminen ei ole yksiselitteistä. Kehittämistyössä tulee ottaa huomioon erilaiset toimijat ja kaikki prosessin vaiheet, sekä prosessia koskeva lainsäädäntö. Oikeusmuotoilullisia keinoja voidaan hyödyntää ohjeiden selkiyttämiseksi ottamalla edellä mainitut seikat huomioon. Oikeusmuotoilun käytön tulee olla kokonaisvaltaista ja kehittämisessä tulee huomioida kaikki oikeusmuotoilun osa-alueet, informaatio-suunnittelusta aina järjestelmäsuunnitteluun asti.

7 Toimenpide ehdotus

7.1 Matkapuhelin sovellus

Nykyaikana teknologia antaa mahdollisuuksia kehittää uudenlaisia ratkaisuja asiakkaiden tarpeisiin. Turun Yliopiston Maantieteen ja geologian laitoksen vuonna 2017 teettämän Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa -tutkimuksen mukaan miltei jokaisella turvapaikanhakijalla on käytössään internetyhteydellä varustettu älypuhelin (Jauhiainen 2017,14). Tätä opinnäyteytötä varten haastateltujen asiantuntijoiden näkemykset matkapuhelinten yleisyydestä turvapaikanhakijoiden keskuudessa ovat yhteneväiset aikaisemman tutkimuksen tulosten kanssa.

Edellä mainitun Turun yliopiston teettämän tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijat käyttävät mobiilisovelluksia mm. Suomen kielen oppimiseen ja internettiä esimerkiksi omien oikeuksien ja velvollisuuksien selvittämiseksi. Hakijat käyttävät mm. ekapeliä, Opi Suomea -sovellusta ja Suomi taskussa -sovellusta. Lisäksi Infopankki ja erilaiset sanakirja- ja tulkkaussovellukset ovat käytetyimpiä sovelluksia turvapaikanhakijoiden keskuudessa. Kotouttamisessa ei kuitenkaan vielä hyödynnetä teknologiaa siinä määrin millaiset mahdollisuudet se antaisi. (Jauhiainen 2017, 111 ja 115-116.) Infopankki on hyödyllinen turvapaikanhakijoille, mutta siitä ei kuitenkaan ole hyötyä luku- ja kirjoitustaidottomille hakijoille (Haastattelu lakiasiaintoimisto 2020). Sovelluksen kehittäessä tulisi huomioida erityisesti sen käytettävyys tämän kaltaisille henkilöryhmille, sekä muille vastaavanlaisessa heikommassa asemassa oleville.

Aikaisemman tutkimuksen tietoon ja tässä tutkimuksessa haastattelujen kautta kartoitettuihin palvelupolkua koskeviin ongelmiin perustuen turvapaikanhakijat hyötyisivät matkapuhelimeen ladattavasta palvelupolku-sovelluksesta. Sovelluksella voitaisiin lisätä tietoutta mm. turvapaikanhakijoilta vaadittavien velvoitteiden täyttämistä, ja tätä kautta helpottaa myönteisen turvapaikkapäätösten saaneiden Suomeen kotoutumista.

Turvapaikanhakijoiden internetin käyttämiseen vaikuttaa mm. kielitaito, koulutustaso, lähtömaa, sosiaalinen tausta, henkilön varakkuus ja sukupuoli. Luku- ja

kirjoitustaidottomat ovat heikoimmassa asemassa internetin käyttömahdollisuuksiin nähden. (Jauhiainen 2017, 108.) Sovelluksen kehittämisessä tulisikin huomioida monipuolisuus, ja sen tulisi sisältää erilaisiin tarpeisiin soveltuvia tasoja.

Internet, sosiaalinen media ja mobiilisovellukset mahdollistavat nykyaikana vaihtoehtoisia tapoja neuvonnan ja tuen antamiseen. Turvapaikanhakemisen palvelupolussa teknologian hyödyntämisessä tulee huomioida hakijoiden mahdollisuudet, kyvyt ja halukkuus sen hyödyntämiseen (Jauhiainen 2017, 104). Kehitettävän sovelluksen käytettävyyttä voitaisiin edesauttaa tekemällä sovelluksesta riittävän helppokäyttöinen ja ulkoasultaan kiinnostusta herättävä.

Tämän lisäksi teknologian käyttämisen yhdistämisessä turvapaikanhakemisen palvelupolkuun huomioon tulee ottaa viranomaisten käytettävissä olevat resurssit ja halukkuus digitaalisen materiaalin tuottamiseen ja käyttämiseen osana palvelupolkua (Jauhiainen 2017, 104). Sovellusta ei voida kehittää ilman viranomaispuolen halukkuutta osallistua projektiin. Itse sovelluksen ja sen materiaalin tuottamisessa voidaan hyödyntää muita tahoja.

7.2 Sovelluksen osuus maahan tullessa

Mikäli turvapaikanhakemisen prosessista kehitettäisiin sovellus, voitaisiin tieto ja mahdollisesti ohjeistus sovelluksen käyttämisestä antaa heti Suomeen saavuttaessa. Tällä tavoin turvapaikanhakija saisi heti mahdollisuuden tutustua prosessin kulkuun. Tietoa prosessin kulun eri vaiheista ei tarvitsisi odottaa vastaanottokeskuksen alkuinfoon asti ja epätietoisuutta saataisiin tällä tavoin vähennettyä.

Käsitykset Eurodac-tietokantaan annettujen sormenjälkien pysyvyydestä ja Dublin III -asetuksen mukaisesta hakemuksen käsittelyvaltiosta eivät ole yksiselitteisesti ymmärrettävissä. Usein hakijan on vaikea ymmärtää, miksi hakemus jätetään kokonaan käsittelemättä Suomessa ja hakemuksen käsittely siirretään toiseen Dublin-sopimusvaltioon. Sovelluksen avulla myös tietoa asetuksista ja muista määräyksistä sekä niiden merkityksestä voitaisiin täsmentää.

Turvapaikanhakijat saavat maahan tullessaan valtavasti informaatiota mm. vastaanottokeskusten infotilaisuuksissa. Kaikkea tietoa on mahdoton sisäistää ja muistaa, varsinkin kun taustalla on usein mieltä järkyttäviä kokemuksia, joiden

prosessoiminen on vielä kesken. Sovellukseen voitaisiin sisällyttää esimerkiksi turvapaikanhakemisen palvelupolkua koskeva vaiheittainen ohjeistus ja siihen liittyviä muistutustoimintoja. Lisäksi sovellus voisi sisältää mm. olennaisia yhteystietoja ja turvapaikkamenettelyä koskevaa informaatiota. Puhelimen tai muun älylaitteen ollessa useimmiten jatkuvasti käsillä, informaatio olisi helposti saatavissa tarpeen vaatiessa.

7.3 Sovelluksen osuus maassa oleskelun ajalle

Sovellukseen olisi hyvä kehittää myös suomalaista lainsäädäntöä, kulttuuria ja yhteiskunnan toimintaa käsittelevä pelinomainen monivalintatehtävä, tai muu edellä mainittua informaatiota sisältävä ajantasainen ohjelmisto. Sovelluksessa tulisi olla valittavana erilaisia versioita, kuten aikuisväestölle ja alaikäisille turvapaikanhakijoille omansa. Sovelluksen tulisi olla käytettävissä kyvyiltään ja henkilökohtaisista ominaisuuksiltaan erilaisten turvapaikanhakijoiden keskuudessa. Huomioon tulisi ottaa myös luku- ja kirjoitustaidottomat turvapaikanhakijat, sekä luoda sovelluksesta eri kieliversioita. Tämän kaltaisen sovelluksen avulla turvapaikanhakijoiden tietoisuutta lainsäädännöstä, suomalaisesta kulttuurista ja suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta voitaisiin parantaa. Tätä kautta pystyttäisiin helpottamaan erilaisista lähtökohdista ja kulttuureista tulevien sopeutumista uuteen kotimaahansa.

Yksityismajoituksessa asuvilla turvapaikanhakijoilla ei ole mahdollisuutta kysyä turvapaikanhakemiseen liittyviä asioita samalla tavalla kuin vastaanottokeskuksissa asuvilla. Turvapaikanhakemisen palvelupolkua koskevaa sovellusta apuna käyttäen myös muualla kuin vastaanottokeskuksessa asuvat voisivat tarkistaa prosessin kulkemiseen liittyviä asioita. Sovellus tukisi näin ollen myös yksityismajoituksessa asuvien neuvonnan tarvetta.

Sovelluksen olisi erittäin hyvä sisältää myös hakijan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia asioita. Esimerkiksi vastaanottorahaa koskevien syy- ja seuraussuhteiden tarkistamisen mahdollisuus. Olisi myös hyvä selvittää, voisiko sovellukseen lisätä oman hakemuksen etenemisen seurantamahdollisuuden.

7.4 Sovelluksen osuus päätöksen jälkeen

Kielteisen päätöksen saaminen ja sen sisäistäminen ei välttämättä ole helppoa, joten sovelluksessa olisi hyvä olla myös faktat kielteisen päätöksen perusteista. Myönteisen päätöksen jälkeen hakija on oikeutettu jäämään Suomeen. Heti alussa on hoidettavana monia asioita, esimerkiksi asumiseen liittyviä. Sovelluksen avulla näistä muistettavista asioista voitaisiin koota lista, joka helpottaisi asiainhoitoa ja auttaisi maahanmuuttajia hoitamaan tarvittavat velvollisuudet. Koska myönteisen päätöksen saaneiden oleskeluluvat voivat olla erilaisia kestoltaan, olisi sovelluksessa hyvä olla muistutustoiminto, joka esimerkiksi hälyttää, kun jatkohakemus tulisi tehdä.

Turvapaikanhakijoiden ja kuntaan muuttavien kotoutumiseen vaikuttaa henkilökohtaisten ominaisuuksien lisäksi vastaanottavan ja neuvontaa antavan tahon henkilökunnan osaaminen. Kehitettävien sovellusten avulla turvapaikanhakijoille pystytäisiin tuomaan käytettäväksi samantasoinen informaatio, huolimatta siitä millä paikkakunnalla ja missä virastossa hakija vastaanotetaan.

8 Yhteenveto ja pohdinta

Opinnäytetyössä kartoitettiin turvapaikanhakijoiden/kansainvälistä suojelua haavevien kohtaamia ongelmia palvelupolussa. Työssä syvennyttiin ongelmakohtiin, joita turvapaikanhakijat kohtaavat Suomeen saapumisen ensihetkestä aina turvapaikkapäätöksen saamiseen asti, sekä päätöksen edellyttämien toimenpiteiden toteuttamisen ongelmakohtiin. Huomio kiinnittyi eri viranomaistahojen antamaan ohjeistuksen tasojen erilaisuuteen ja annettavien ohjeiden riittävyteen.

Suurimpana ongelmana tutkimuksessa oli haastattelujen saaminen tutkimuksen kannalta hyödyllisiltä tahoilta, sekä riittävän monelta asiantuntijalta. Tutkimusta varten tarkoituksena oli haastatella useita turvapaikanhakijoille neuvontaa antavia asiantuntijoita. Kaikkiin haastattelupyyntöihin ei kuitenkaan saatu vastausta. Haastattelujen kato, eli niiden saatavuusongelma, vaikutti epäedullisesti tutkimukseen ja haastatteluaineiston todellinen saturaatiopiste jäi saavuttamatta. Tästä huolimatta tutkimuksen avulla löydettiin vastaus tutkimusongelmaan, millä tavalla turvapaikanhakijoiden palvelupolkua voitaisiin parantaa oikeusmuotoilun

avulla?. Empiirisellä tutkimuksella kerättyjen tietojen perusteella pystyttiin luomaan tavoitteeksi asetettu toimenpide-ehdotus, jota voidaan edelleen jatkojalostaa.

Tulosten luotettavuutta arvioitaessa empiirisen tutkimuksen kautta saatuihin tietoihin perustuvia havaintoja verrattiin sisäministeriön turvapaikkaprosessia koskevan selvityksen tietoihin. Tutkimustulosten ollessa yhteneväisiä voidaan tässä tutkimuksessa kerättyjen tietojen todeta olevan luotettavia. Haastatteluaineiston litteroinnit tarkastettiin kahdesti, reliabiliteetin varmistamiseksi.

Käsitevalidiuden toteutumisen vuoksi aihepiirin käsitteisiin, haastateltaviin tahoihin ja aikaisempiin aihetta käsitteleviin tutkimuksiin tutustuttiin huolellisesti ennen haastattelujen järjestämistä. Tämän lisäksi tutkijan käsitteiden ymmärtämisen paikkaansa pitävyys tarkistettiin haastattelujen aikana. Käsitteiden käyttöä työssä tarkasteltiin kriittisesti tutkimuksen edetessä käsitevalidiuden varmistamiseksi. Sisältövalidiuden takaamiseksi haastattelukysymykset laadittiin huolellisesti ja teemahaastattelun tuomaa mahdollisuutta kysymysten uudelleen aseteluun käytettiin hyväksi haastattelujen aikana.

Sisäiseen validiteettiin kiinnitettiin huomiota pohtimalla muodostettuja johtopäätöksiä monelta kannalta, ja palaamalla toistuvasti muodostettuihin johtopäätöksiin. Ulkoisen validiteetin toteutumisen vuoksi haastatteluissa kysytyjen samaa asiaa käsittelevien vastausten tietoja verrattiin toisiinsa. Vastauksissa oli eroavaisuuksia haastateltavien ammattikunnan erilaisuuden vuoksi, mutta niistä voitiin kuitenkin löytää yhteneväisyyksiä, jolloin voidaan todeta myös ulkoisen validiteetin olevan luotettava.

Tämän opinnäytetyön selvityksen mukaan turvapaikkaprosessin oikeusmuotoilulle on tarvetta. Maahanmuuttoviraston ohjeistuksen muokkaamiseen käyttäjäystävällisemmäksi on panostettu viime vuosina, mutta tästä huolimatta oikeusmuotoilun tarvetta on edelleen. Eri viranomaistahojen antamaa ohjeistusta tulisi yhtenäistää, sekä selkeyttää turvapaikanhakijoille annettavien ohjeiden sisältöä. Asiakirjojen muotoilussa tulee erityisesti huomioida niiden asiasisällön muuttumattomuus käännettäessä asiakirjoja toiselle kielelle. Turvapaikanhakijoiden

kyky käsittää turvapaikanhakemisen prosessin kulku, ja kyky etsiä ja löytää tietoa, vaihtelee henkilökohtaisen tieto- ja taitotason vuoksi. Nämä seikat yhdessä lainsäädännöllisten asioiden kanssa tulee huomioida turvapaikanhakijoiden ohjeita ja palvelupolkua kehitettäessä. Myös viranomaistahojen resurssien riittävyys sekä halu kehittämissyhteistyöhön ovat oleellisia mahdollisen kehitysprojektin onnistumiseksi.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyö on lisännyt henkilökohtaista tieteellistä osaamista ja lisännyt tutkimustyön varmuutta. Empirian ollessa tässä tutkimuksessa aktiivisessa roolissa, teorian kehittymistä tukevana, henkilökohtainen ajattelukyky on monipuolistunut. Tästä ajattelutavan ja empiiristen havaintojen jäsentelämisen kehittymisestä on varmasti hyötyä myös tulevaisuudessa.

Jatkotutkimuksena aiheesta ehdotan syventymistä tässä tutkimuksessa esille nousseisiin ongelma-kohtiin. Jatkotutkimuksen kannalta olisi tärkeää saada enemmän haastatteluja alan asiantuntijoilta ja laajentaa tutkimus myös turvapaikanhakijoiden haastatteluihin. Turvapaikanhakijoiden haastattelut tulisi mahdollisuuksien mukaan järjestää heidän omalla äidinkielellään, jotta tutkimuksessa saatavien vastausten reliabiliteetti olisi luotettava.

Lähteet

- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Anttila, P. 1998. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Helsinki: Akatiimi Oy.
- EMN. 2019. Euroopan muuttoliikeverkosto. Maahanmuuttoviraston tunnusluvut 2018. http://www.emn.fi/files/1967/Maahanmuuton_tunnusluvut_2018_FI_SCREEN.pdf. Luettu 5.2.2020.
- Fri, P. 2020. Turvapaikkayksikön asiakkuusvastaava. Maahanmuuttovirasto. Lappeenranta. Haastattelu 26.2.2020.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus. 2013. (EU) N:o 604/2013. 28 artikla. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/604/oj>. Luettu 2.2.2020.
- Gothóni R, & Siirto, U. 2016. Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Grönfors, M.1982. Kvalitatiiviset kenttätöyömenetelmät. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Haastattelu lakiasiaintoimisto 2020. Johtaja. Lakiasiaintoimisto. Helsinki. Haastattelu 28.2.2020.
- Haastattelu vastaanottokeskus. 2020. Vastaanottokeskus. Konnunsuo. Haastattelu 19.2.2020.
- Hag Lex. 2020. Uutiset. Juridiikka + palvelumuotoilu = legal design? Käyttäjätavallista juridiikkaa ja palvelujen muotoilua. <http://www.haglex.fi/uutiset/juridiikka-palvelumuotoilu-legal-design/>. Luettu 7.2.2020.
- Hiltunen, A-K. 2019. Euroopan porteilla. Turvapaikkapolitiikan vaikeat vaiheet. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1991. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Jauhiainen, J. 2017. Turvapaikka Suomesta?. Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa. Turku: Turun yliopisto Maantieteen ja geologian laitos. <http://urmi.fi/wp-content/uploads/2017/04/URMI-1.pdf>. Luettu 20.4.2020.
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011, §3, §13, §16, §29, §39 ja §57. 17.6.2011.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, §3. 30.12.2010.
- Law by design 2020. By Margaret Hagan. Legal Design. <https://www.lawbydesign.co/legal-design/>. Luettu 5.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020a. Ajankohtaista. Artikkele. Maahanmuuton vuoden 2018 tilastot. Yhä useampi haki viime vuonna oleskelulupaa työn perusteella. https://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/maahanmuuton-vuoden-2018-tilastot-yha-useampi-haki-viime-vuonna-oleskelulupaa-tyon-perusteella. Luettu 6.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020b. Ajankohtaista. Artikkele. Uudet videot kertovat turvapaikanhakijoille perustietoa turvapaikkaprosessista. https://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uudet-videot-kertovat-turvapaikanhakijoille-perustietoa-turvapaikkaprosessista. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020c. Haluan hakea. Haluan jatkaa oleskelulupaani. <https://migri.fi/haluan-jatkaa-oleskelulupaani>. Luettu 3.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020d. Luvat ja kansalaisuus. Käännättäminen ja karkottaminen. <https://migri.fi/kaannyttaminen-ja-karkottaminen>. Luettu 5.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020e. Luvat ja kansalaisuus. Oleskelulupa. Jatkolupa. <https://migri.fi/jatkolupa>. Luettu 3.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020f. Luvat ja kansalaisuus. Oleskelulupa. Jatkolupa. Kansainvälistä suojelua saaneen jatkolupa. <https://migri.fi/kansainvalista-suojelua-saaneen-jatkolupa>. Luettu 4.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020g. Luvat ja kansalaisuus. Oleskelulupa. Jatkolupa. Kansainvälistä suojelua saaneen jatkolupa. Jatkolupahakemus kansainvälisen suojelun perusteella. <https://migri.fi/jatkolupahakemus-kansainvalisen-suojelun-perusteella>. Luettu 4.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020h. Luvat ja kansalaisuus. Oleskelulupa. Jatkolupa. Kansainvälistä suojelua saaneen jatkolupa. Jatkolupahakemus kansainvälisen suojelun perusteella. <https://migri.fi/jatkolupahakemus-kansainvalisen-suojelun-perusteella>. Luettu 4.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020i. Luvat ja kansalaisuus. Oleskelulupa. Oleskelulupatyypit. <https://migri.fi/oleskelulupatyypit>. Luettu 4.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020j. Luvat ja kansalaisuus. Oleskelulupa. Pysyvä oleskelulupa. <https://migri.fi/pysyva-oleskelulupa>. Luettu 4.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020k. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. <https://migri.fi/turvapaikka-suomesta>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020l. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Kielteinen päätös. Käännättäminen. <https://migri.fi/kaannyttaminen>. Luettu 5.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020m. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Kielteinen päätös. Muutoksenhaku eli päätöksestä valittaminen. <https://migri.fi/muutoksenhaku-eli-paatoksesta-valittaminen>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020n. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Majoittuminen vastaanottokeskukseen. <https://migri.fi/majoittuminen-vastaanotokeskukseen>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020o. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Majoittuminen yksityismajoitukseen. <https://migri.fi/majoittuminen-yksityismajoitukseen>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020p. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Millä perusteella turvapaikan voi saada? <https://migri.fi/milla-perusteella-turvapaikan-voi-saada>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020q. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Myönteinen päätös. Kuntaan muuttaminen. Luettu 6.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020r. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Myönteinen päätös. Oleskelulupa muulla perusteella. <https://migri.fi/myonteinen-paatosiskelulupa-muulla-perusteella>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020s. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Myönteinen päätös. Toissijainen suojelu. <https://migri.fi/toissijainen-suojelu>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020t. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Myönteinen päätös. Turvapaikka. <https://migri.fi/turvapaikka>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020u. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Oikeudellinen neuvonta. <https://migri.fi/oikeudellinen-neuvonta>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020v. Luvat ja kansalaisuus. Turvapaikka Suomesta. Säilöönnotto. <https://migri.fi/sailoonotto>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2020w. Luvat ja kansalaisuus. turvapaikka Suomesta. Yksin tulleen alaikäisen majoittuminen. <https://migri.fi/yksin-suomeen-tulleen-alaikaisen-majoittuminen>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2016. Palvelut. Esitteet ja julkaisut. Minut on otettu Dublin-menettelyyn – mitä se tarkoittaa?. <https://migri.fi/documents/5202425/6198163/Minut+on+otettu+Dublin-menettelyyn+++mitä+se+tarkoittaa>. Luettu 2.2.2020.

Maahanmuuttovirasto. 2019. Palvelut. Esitteet ja julkaisut. Tietoa turvapaikanhakijalle. [https://migri.fi/documents/5202425/6165225/Tietoa%20turvapaikanhakijalle%20\(fi\)/76dd8bf0-704e-46a2-a592-4e5a13374447](https://migri.fi/documents/5202425/6165225/Tietoa%20turvapaikanhakijalle%20(fi)/76dd8bf0-704e-46a2-a592-4e5a13374447). Luettu 2.2.2020.

Miettinen, S. (toim.) 2011. Palvelumuotoilu. – uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. Helsinki: Teknologiainfo Teknova Oy.

Oikeusministeriö 2020a. Hankkeet ja säädösvalmistelut. Turvapaikanhakijoiden oikeusturvan vahvistaminen. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM019:00/2019>. Luettu 20.4.2020.

Oikeusministeriö 2020b. Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto. Lausunto-kooste. VN/6456/2019. Luonnos hallituksen esitykseksi turvapaikanhakijoiden oikeusturvan vahvistamista koskevaksi lainsäädännöksi. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/d315cbd7-99a7-4286-99bb-77108af52b4b/99a918ab-600f-49c4-9833-8c5815282f68/YHTEENVETO_20200129091723.PDF. Luettu 20.4.2020.

Oikeusapulaki 257/2002, §2. 5.4.2002.

Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus. 1951. Geneve. 1. artikla, 3. artikla.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M (toim.) 2010. Haastattelun analysointi. Tampere: Vastapaino.

Similä, J. 2020. Tulosalueen johtaja. Maahanmuuttovirasto. Lappeenranta. Haastattelu 26.2.2020.

Sisäministeriö 2019. Tiedote. Turvapaikkaprosessia koskeva selvitys. <https://intermin.fi/documents/1410869/3723692/Turvapaikkaprosessia+koskeva+selvitys+27.6.2019/60bd290f-ffbd-2837-7f82-25fb68fe172c/Turvapaikkaprosessia+koskeva+selvitys+27.6.2019.pdf>. Luettu 20.4.2020.

Suomen lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry. 2020. Lausunto. Asia VN/6456/2019. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/d315cbd7-99a7-4286-99bb-77108af52b4b/dd2a9603-0698-4915-86b0-d8995515eb3d/LAUSUNTO_20200115081733.PDF. Luettu 19.4.2020.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjapaino Oy West Point.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Ulkomaalaislaki 301/2004, §2, §4, §9, §87, §95, §106, §121. Uudistettu 30.4.2002.

Valtioneuvosto 2020. Marinin hallitus. Hallitusohjelma. 3. strategiset kokonaisuudet. 3.3. turvallinen oikeusvaltio Suomi. 3.3.1. Oikeusvaltion kehittäminen. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/oikeusvaltion-kehittaminen>. Luettu 19.3.2020.

KYSYMYKSET VASTAANOTTOKESKUKSEEN

Haastateltavan tiedot

- Nimi ja asema
- Kuinka pitkään olette ollut alalla?
- Saako nimenne ilmoittaa raportissa?
- Saako asemanne ilmoittaa raportissa?

Lait

- Keskeisimmät lait, jotka liittyvät yksikön toimintaan?

Käytänteet

- Tietävätkö turvapaikanhakijat, että heidän tulee ilmoittaa heti maahan tullessaan hakevansa kansainvälistä suojelua?
- Kuinka turvapaikanhakijan oikeudesta oikeudelliseen avustajaan tiedotetaan?
 - o tuleeko hakijan ottaa itse yhteyttä oikeusaputoimistoon/avustajaan?

Ohjeistus

- Tuntevatko turvapaikanhakijat prosessin kulun?
 - o Missä asioissa he kaipaavat ohjeistusta?
 - o Millä tavoin ohjeita annetaan vastaanottokeskuksessa (esitteet, suullinen ohjeistus, opasvideot)?
 - o Kuinka monella kielellä neuvontaa on saatavissa suullisesti?
- Ovatko saatavilla olevat ohjeet (esitteet/videot Migrin sivuilla) turvapaikanhakijoiden mielestä helposti löydettävissä?
 - o Tarvitsevatko turvapaikanhakijat ohjausta tiedon löytämiseen?
 - o Ovatko uudet opasvideot vähentäneet ohjaustarvetta?
- Ovatko saatavilla olevat ohjeet turvapaikanhakijoiden mielestä helppolukuisia (sisäistäminen helppoa)?

Vastaanottokeskuksessa

- Huomioidaanko turvapaikanhakijoiden sijoittelussa vastaanottokeskuksiin lähtömaiden väliset tilanteet tai muut kulttuurilliset seikat?
- Tiedotetaanko turvapaikanhakijoita heidän mielestään tarpeeksi:
 - o turvapaikanhakemisen prosessin vaiheista?
 - o viranomaisten kanssa toimimisesta?
 - o suomalaisen yhteiskunnan tavoista?
 - o suomalaisesta kulttuurista?
 - o suomalaisesta lainsäädännöstä?
 - o oikeuksista ja velvollisuuksista?

Sosiaalihuolto

- Millaista sosiaalihuollon ohjausta ja neuvontaa turvapaikanhakijat tarvitsevat?

- Kokevatko turvapaikanhakijat saavansa riittävästi tukea esim. iästä, fyysisestä tai psyykkisestä tilasta johtuviin erityistarpeisiinsa?
 - o Millä tavoin näitä tarpeita tuetaan tai voitaisiin tukea?
- Erityistarpeiden tarve selvitetään yksilöllisesti, tuovatko turvapaikanhakijat näitä itse esille?
- Tarjotaanko psykiatrisia palveluita?
 - o Onko turvapaikanhakijan omalla vastuulla pyytää näitä palveluita?
 - o Neuvotaanko mistä apua saa, vai ohjataan palveluun?
- Kokevatko turvapaikanhakijat saavansa riittävästi tukea vanhemmuuteen?

Oikeudet ja velvollisuudet

- Kokevatko turvapaikanhakijat saavansa riittävästi tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan?
- Onko turvapaikanhakijoiden vaikea ymmärtää suomalaista lainsäädäntöä:
 - o osa velvoitteista tahdonvaltaisia ja osa pakottavia?
 - o esim. lahjusten antaminen ei ole sallittua/paranna asemaa?
 - o syy-seuraussuhteet (kuten väärin tietojen antaminen)?
 - o rikkeiden rangaistukset (punaisia päin kävellessä ei joudu vankilaan)?
- Suomalaisia koskee laintietämisvelvoite, kokevatko turvapaikanhakijat saavansa riittävästi tietoa suomalaisesta lainsäädännöstä?

Siirtyminen

- Kuinka turvapaikanhakija siirtyy (omatoimisesti vai järjestetty kuljetus):
 - o rajalta transit-keskukseen?
 - o transit-keskuksesta puhutteluun?
 - o Transit keskuksesta varsinaiseen vastaanottokeskukseen?
- Menevätkö yksin tulleet alaikäiset sisarukset eri paikkoihin, jos toinen on alle 16 (ryhmäkotiin) ja toinen yli 16v (tukiasuntoon)?

Puhuttelu

- Kokevatko turvapaikanhakijat saavansa etukäteen tarpeeksi tukea ja tietoa puhuttelusta ja sen merkityksestä?
- Missä asioissa oikeudellista avustajaa tarvitaan eniten?
- Millä tavoin puhuttelutilanteen luottamusta voitaisiin parantaa turvapaikanhakijoiden näkökulmasta?

Asiakirjat

- Mitä asiakirjoja turvapaikanhakijat täyttävät itse?
- Minkä turvapaikanhakijat kokevat suurimmaksi ongelmaksi asiakirjoissa?
- Onko asiakirjojen kieliasu selkeä ja ymmärrettävissä?

Myönteinen päätös

- Missä asioissa maahanmuuttajat kaipaavat tukea tai ohjeita myönteisen päätöksen jälkeen?
- Kokevatko maahanmuuttajat saavansa riittävästi ohjausta käytännön toimista:
 - o kuntaan muuttaminen
 - o asumisen järjestäminen
 - o kelassa asioiminen
 - o verotusasiat
 - o terveys- ja hyvinvointipalvelut
 - o työ- ja koulutusasiat
 - o pankki- ja vakuutusasiat?

(Olemassa olevat ohjeet: tärkeitä yhteystietoja Suomen kansalaiselle ja tervetuloa Suomeen (esim. puhelinliittymän hankinta, ilmoittautuminen TE-toimistoon))

Kielteinen päätös

- Millaista tukea ja ohjausta turvapaikanhakijat tarvitsevat kielteisen päätöksen jälkeen?
- Millaista neuvontaa turvapaikanhakijat tarvitsevat vapaaehtoisen paluun käytännön toimissa?
 - o Millä tavalla turvapaikanhakijaa ohjeistetaan esim. tuen hakemisessa tai paluumatkan varaamisessa?
- Millä tavalla turvapaikanhakijaa ohjeistetaan, kielteisestä päätöksestä valittamisessa?
- Millä tavalla turvapaikanhakija osallistuu itse päätöksestä valittamiseen?

Oleskelulupa/jatkolupa

- Opastetaanko maahanmuuttajia oleskeluluvan hakemisessa, vai onko vastuu hakijalla?

Oikeusmuotoilu

- Voisiko oikeusmuotoilulla auttaa prosessin ymmärtämistä?
- Millaisia tarpeita oikeusmuotoilulla voitaisiin täyttää

KYSYMYKSET MAAHANMUUTTOVIRASTOON

Haastateltavan tiedot

- Nimi ja asema
- Kuinka pitkään olette ollut alalla?
- Saako nimenne ilmoittaa raportissa?
- Saako asemanne ilmoittaa raportissa?

Lait

- Keskeisimmät lait, jotka liittyvät yksikön toimintaan?

Maahantulo

- Tietävätkö turvapaikanhakijat, että heidän tulee ilmoittaa heti maahan tullessaan hakevansa kansainvälistä suojelua?
 - o Mistä he saavat tiedon?
- Tapahtuuko turvapaikanhakijoiden tietämyksen puutteellisuuden vuoksi laitonta maahantuloa?

Ohjeistus ja käytänteet

- Tuntevatko turvapaikanhakijat prosessin kulun?
 - o Missä asioissa tarvitsevat eniten ohjausta?
 - o Kenen vastuulla ohjeiden antaminen on?
 - o Millä tavoin ohjeita annetaan (esitteet, suullinen opastus)?
 - o Mitä ohjeita ja esitteitä on saatavilla kirjallisina?
 - o Ovatko uudet videot vähentäneet neuvonnan tarvetta?
- Löytävätkö turvapaikanhakijat saatavilla olevat ohjeet helposti (esitteet/videot Migrin sivuilla)?
 - o Tarvitsevatko he ohjausta tiedon löytämiseen?
- Tarvitsevatko turvapaikanhakijat apua ohjeiden tulkinnessa (ovatko saatavilla olevat ohjeet helppolukuisia/ohjeiden sisäistäminen helppoa)?
- Tarvitsevatko turvapaikanhakijat henkilökohtaista neuvontaa:
 - o turvapaikanhakemisen prosessin vaiheista?
 - o viranomaisten kanssa toimimisesta?
 - o suomalaisen yhteiskunnan tavoista?
 - o suomalaisesta kulttuurista?
- Onko turvapaikanhakijoilla yleensä käytössään matkapuhelin?
 - o Millä ikäryhmällä matkapuhelimia on/ei ole?
 - o Onko lapsilla käytössään matkapuhelimia?

Sosiaalihuolto

- Tarvitsevatko turvapaikanhakijat usein tukea esim. iästä, fyysisestä tai psyykkisestä tilasta johtuviin erityistarpeisiin?

- Millä tavoin näitä tarpeita tuetaan tai voitaisiin tukea?
- Tarvitsevatko turvapaikanhakijat usein tukea vanhemmuuteen?
 - Millä tavoin vanhemmuutta tuetaan tai voitaisiin tukea?

Oikeudet ja velvollisuudet

- Saavatko turvapaikanhakijat teidän mielestänne riittävästi tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan?
- Tarvitsevatko turvapaikanhakijat henkilökohtaista neuvontaa suomalaisesta lainsäädännöstä esim.:
 - osa velvoitteista tahdonvaltaisia ja osa pakottavia?
 - esim. lahjusten antaminen ei ole sallittua/paranna asemaa?
 - syy-seuraussuhteet (kuten väärrien tietojen antaminen)?
 - rikkeiden rangaistukset (punaisia päin kävellessä ei joudu vankilaan)?
- Suomalaisia koskee laintietämisvelvoite, saavatko turvapaikanhakijat mielestänne riittävästi tietoa suomalaisesta lainsäädännöstä (esim. vastaanottokeskuksen alkuinfossa)?

Siirtyminen

- Kuinka turvapaikanhakija siirtyy (omatoimisesti vai järjestetty kuljetus):
 - rajalta transit-keskukseen?
 - transit-keskuksesta puhutteluun?
 - Transit keskuksesta varsinaiseen vastaanottokeskukseen?
- Menevätkö yksin tulleet alaikäiset sisarukset eri paikkoihin, jos toinen on alle 16 (ryhmäkotiin) ja toinen yli 16v (tukiasuntoon)?

Puhuttelut

- Saavatko turvapaikanhakijat etukäteen tarpeeksi tukea ja tietoa puhutellusta ja sen merkityksestä?
- Missä asioissa oikeudellista avustajaa tarvitaan eniten?
- Millä tavalla erityistarpeita tuetaan?
- Huomioidaanko aina turvapaikanhakijan kulttuuritausta päätettäessä haastattelijavalinnasta (esim. haastattelijan sukupuoli)?
- Kuinka yleistä on, että turvapaikanhakija haluaa tallentaa puhuttelun?
 - Miksi puhuttelu halutaan tallentaa?
- Mistä turvapaikanhakija voi tarkistaa käsittelyn etenemisen?
- Hakijalla on mahdollisuus esittää kiirehtimispyyntö, millaisin perusten nopeutettu käsittely on mahdollista?

Asiakirjat

- Mitä asiakirjoja turvapaikanhakijat täyttävät itse?
- Missä asioissa (asiakirjoissa) turvapaikanhakijat tarvitsevat eniten neuvontaa?
 - Minkä turvapaikanhakijat kokevat suurimmaksi ongelmaksi asiakirjoissa?
- Tarvitsevatko hakijat apua asiakirjojen tekstin ”avaamisessa (onko asiakirjojen kieliasu selkeä ja ymmärrettävissä)?
- Mitä asioita yleensä pyydetään täydentämään?

Myönteinen päätös

- Kenen vastuulla on antaa ohjeita seuraavissa asioissa:

- kuntaan muuttaminen,
- asumisen järjestäminen,
- kelassa asioiminen,
- verotusasiat,
- terveys- ja hyvinvointipalvelut,
- työ- ja koulutusasiat,
- pankki- ja vakuutusasiat?
- → Missä asioissa turvapaikanhakijat kaipaavat eniten tukea tai ohjeita?
- Olemassa olevat ohjeet: tärkeitä yhteystietoja Suomen kansalaiselle ja tervetuloa Suomeen (esim. puhelinliittymän hankinta, ilmoittautuminen TE-toimistoon)
 - Onko näiden oppaiden ohjeistus mielestänne riittävää?

Kielteinen päätös

- Tarvitsevatko turvapaikanhakijat neuvontaa, kuinka toimia kielteisen päätöksen jälkeen?
- Millä tavalla turvapaikanhakijaa ohjeistetaan kielteisestä päätöksestä valittamisessa?
- Mitkä ovat yleisimmät perusteet hakemuksen uudelleen tutkimiseksi?
- Onko vapaaehtoiseen paluuseen saatavilla ohjeita?
 - Missä asioissa turvapaikanhakija tarvitsee eniten apua?
 - Ohjeistetaanko tuen hakemiseen millä tavalla?

Oleskelulupa/jatkolupahakemus

- Ohjeistetaanko myönteisen päätöksen saanutta jatkoluvan hakemisessa?
- Mistä maahanmuuttaja saa tukea jatkoluvan hakemiseen, vai onko vastuu hakijalla?

Oikeusmuotoilu

- Voisiko oikeusmuotoilulla auttaa turvapaikkaprosessin ymmärtämistä?
- Millaisia tarpeita oikeusmuotoilulla voitaisiin täyttää?

KYSYMYKSET LAKIASIAINTOIMISTOON

Haastateltavan tiedot

- Nimi ja asema?
- Kuinka pitkään olette olleet alalla?
- Saako nimenne ilmoittaa raportissa?
- Saako asemanne ilmoittaa raportissa?

Lait

- Keskeisimmät lait, jotka liittyvät yksikön toimintaan?

Maahantulo

- Tietävätkö turvapaikanhakijat, että heidän tulee ilmoittaa heti maahan tullessaan hakevansa kansainvälistä suojelua?
 - o Mistä hakija saa tiedon?
- Tapahtuuko turvapaikanhakijoiden tietämyksen puutteellisuuden vuoksi laitonta maahantuloa?
- Mikäli maahan tullessa tarvitaan tulkkia, kenen vastuulla sen hankkiminen on?

Asiakirjat

- Mitä asiakirjoja turvapaikanhakijat täyttävät itse?
- Missä asioissa (asiakirjoissa) turvapaikanhakijat tarvitsevat eniten neuvontaa?
 - o Minkä turvapaikanhakijat kokevat suurimmaksi ongelmaksi asiakirjoissa?
- Tarvitsevatko hakijat apua asiakirjojen tekstin ”avaamisessa” (onko asiakirjojen kieliasu selkeä ja ymmärrettävissä)?

Ohjeistus ja käytänteet

- Tuntevatko hakijat turvapaikanhakemisen prosessin kulun?
 - o Missä asioissa he kaipaavat eniten ohjeistusta?
 - o Kenen vastuulla ohjeiden antaminen on?
 - o Millä tavoin ohjeita annetaan (esitteet, suullinen opastus)?
 - o Millaisia kirjallisia ohjeita on saatavilla?
 - o Ovatko (Migrin) uudet opasvideot vähentäneet ohjaustarvetta?
- Missä vaiheessa turvapaikanhakijoille tuodaan ilmi mahdollisuus saada oikeudellinen avustaja?
 - o Tuleeko turvapaikanhakijan ottaa itse yhteyttä avustajaan?
- Löytävätkö turvapaikanhakijat saatavilla olevat ohjeet helposti (esitteet/videot Migrin sivuilla)?
 - o Tarvitsevatko he ohjausta tiedon löytämiseen?
- Tarvitsevatko turvapaikanhakijat apua ohjeiden tulkinnessa (ovatko saatavilla olevat ohjeet helppolukuisia/ohjeiden sisäistäminen helppoa)?
- Tarvitsevatko turvapaikanhakijat henkilökohtaista neuvontaa:
 - o turvapaikanhakemisen prosessin vaiheista?
 - o viranomaisten kanssa toimimisesta?
 - o suomalaisen yhteiskunnan tavoista?
 - o suomalaisesta lainsäädännöstä?

Sosiaalihuolto

- Tuetaanko iästä, fyysisestä tai psyykkisestä tilasta johtuvia erityistarpeita mielestänne tarpeeksi?
 - o Millä tavoin näitä tarpeita tuetaan tai voitaisiin tukea?
- Tuetaanko mielestänne turvapaikanhakijoiden vanhemmuutta tarpeeksi?
 - o Millä tavoin vanhemmuutta tuetaan tai voitaisiin tukea?

Oikeudet ja velvollisuudet

- Oikeudellinen avustaja antaa tietoja oikeuksista ja velvollisuuksista, missä vaiheessa näitä tietoja annetaan?
 - o Annetaanko tiedot suullisesti vai kirjallisesti?
 - o Tarvitsevatko turvapaikanhakijat ylipäättään henkilökohtaista neuvontaa oikeuksista ja velvollisuuksista?
 - o Onko tiedonsaanti oikeuksista ja velvollisuuksista vastaanottokeskuksen alkuinfossa riittävää?
- Tarvitsevatko turvapaikanhakijat henkilökohtaista neuvontaa suomalaisesta lainsäädännöstä, esim.:
 - o osa velvoitteista tahdonvaltaisia ja osa pakottavia?
 - o lahjusten antaminen ei ole sallittua/paranna asemaa?
 - o syy-seuraussuhteet (kuten väärin tietojen antaminen)?
 - o rikkeiden rangaistukset (punaisia päin kävellessä ei joudu vankilaan)?
- Suomalaisia koskee laintietämisvelvoite; annetaanko turvapaikanhakijoille teidän mielestänne riittävästi tietoa suomalaisesta lainsäädännöstä (esim. vastaanottokeskuksen alkuinfossa)?

Puhuttelut

- Saavatko turvapaikanhakijat etukäteen tarpeeksi tukea ja tietoa puhuttelesta ja sen merkityksestä?
- Missä asioissa oikeudellista avustajaa tarvitaan eniten?
- Yleensä avustaja ei ole mukana puhuttelussa, avustaja saa korvauksen mukana olost, jos siihen on erittäin painava syy, mitä nämä syyt ovat?
- Mistä turvapaikanhakija voi tarkistaa käsittelyn etenemisen?
- Mitä asioita yleensä pyydetään täydentämään asiakirjoihin?

Myönteinen päätös

- Ohjaavatko oikeudelliset avustajat alla olevissa asioissa:
 - o kuntaan muuttaminen,
 - o asumisen järjestäminen,
 - o kelassa asioiminen,
 - o verotusasiat,
 - o terveys- ja hyvinvointipalvelut,
 - o työ- ja koulutusasiat,
 - o pankki- ja vakuutusasiat?
 - ➔ jos niin, missä asioissa maahanmuuttajat kaipaavat eniten tukea ja/tai ohjeita?
- Olemassa olevia ohjeita esim.: tärkeitä yhteystietoja Suomen kansalaiselle ja tervetuloa Suomeen (esim. puhelinliittymän hankinta, ilmoittautuminen TE-toimistoon)
 - o Onko näiden oppaiden ohjeistus mielestänne riittävää?

Kielteinen päätös

- Ohjaavatko oikeudelliset avustajat turvapaikanhakijoita paluuasioissa kielteisen päätöksen jälkeen, mikäli hakija ei valita päätöksestä?
 - o Tarvitsevatko turvapaikanhakijat neuvontaa paluuasioissa?
 - ➔ jos niin, missä asioissa (tuen hakeminen, matkustaminen jne.)?
- Millä tavalla turvapaikanhakijaa ohjeistetaan kielteisen päätöksen muutoksen hakemiseen?
- Valittaminen hallinto-oikeuteen;
 - o oikeudellinen avustaja tekee valituksen, millä tavalla turvapaikanhakija itse osallistuu tähän?
- Uuden kielteisen päätöksen jälkeen on mahdollista hakea valituslupaa ja valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen;
 - o mitkä ovat yleisimmät perusteet hakemuksen uudelleen tutkimiseksi?
 - o millä tavoin hakija itse osallistuu valituksen tekemiseen?

Oleskelulupa/jatkohakemus

- Opastetaanko turvapaikanhakijoita jatkoluvan hakemisessa, vai onko vastuu hakijalla?

Oikeusmuotoilu

- Voisiko oikeusmuotoilulla auttaa turvapaikkaprosessin ymmärtämistä?
- Millaisia tarpeita oikeusmuotoilulla voitaisiin täyttää?